

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Katja JEZERŠEK

**ODNOS MED PROSTOŽIVEČIMI ŽIVALMI,
GOZDOM IN LJUDMI NA IDRIJSKO
CERKLJANSKEM OBMOČJU**

DIPLOMSKO DELO

Visokošolski strokovni študij

Ljubljana, 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Katja JEZERŠEK

**ODNOS MED PROSTOŽIVEČIMI ŽIVALMI, GOZDOM IN LJUDMI
NA IDRIJSKO CERKLJANSKEM OBMOČJU**

DIPLOMSKO DELO
Visokošolski strokovni študij

**RELATIONS BETWEEN WILDLIFE, FORESTS AND PEOPLE IN
IDRIJSKO CERKLJANSKA REGION**

GRADUATION THESIS
Higher professional studies

Ljubljana, 2008

Diplomsko delo je zaključek visokošolskega strokovnega študija kmetijstvo - zootehnika. Opravljeno je bilo na Katedri za Prostoživeče živali Oddelka za gozdarstvo in obnovljive vire Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Komisija za dodiplomski študij Oddelka za zootehniko je na svoji seji dne 31. maja 2005 za mentorja diplomske naloge imenovala prof. dr. Miho Adamiča.

Recenzent: doc. dr. Andrej LAVRENČIČ

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. dr. Silvester ŽGUR
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: prof. dr. Miha ADAMIČ
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

Član: doc. dr. Andrej LAVRENČIČ
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Datum zagovora: 06. 06. 2008

Naloga je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana Katja Jezeršek se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Katja Jezeršek

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Vs
DK	GDK 630*12(043.2)=163.6
KG	gozdovi/prostoživeče živali/ljudje/sobivanje/Slovenija
KK	AGRIS /
AV	JEZERŠEK, Katja
SA	ADAMIČ, Miha (mentor)
KZ	SI-1230 Domžale, Groblje 3
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko
LI	2008
IN	ODNOS MED PROSTOŽIVEČIMI ŽIVALMI, GOZDOM IN LJUDMI NA IDRIJSKO CERKLJANSKEM OBMOČJU
TD	Diplomsko delo (visokošolski strokovni študij)
OP	X, 64 str., 6 pregl., 7 sl., 37 vir.
IJ	Sl
JJ	sl/en
AI	Na Idrijsko Cerkljanskem območju ima gospodarjenje z gozdom ter živalmi že dolgo tradicijo. Zanimalo nas je, kakšen je odnos med prostoživečimi živalmi, gozdom in ljudmi. Na podlagi novih spoznanj ter spremenjenega načina življenja se metode dela spreminjajo. Torej se odnos med prostoživečimi živalmi, gozdom in ljudmi spreminja. Ne gre več za zgolj izkoriščanje dobrin, temveč se razvija poglobljen odnos ljudi do ostalih delov ekosistema. Le malo ljudi prejema osnovni dohodek iz kmetijstva, kar je tudi eden izmed razlogov za spreminjanje odnosa. Prav tako ima močan vpliv opuščanje samotnih hribovskih kmetij ter s tem povezano zaraščanje. To vpliva tudi na spremembo sestave prostoživečih živali. Močan vpliv na pogostost vrst prostoživečih živali ima tudi uporaba kmetijske mehanizacije oziroma pretirano poseganje človeka v življenjski prostor živali. Tako opazimo upad števila poljskega zajca, srnjadi, divjega petelina in ruševca. Število jelenjadi in lisic pa je v porastu. V velikem številu so prisotni gamsi, ki živijo odmaknjeno od človeka na težko dostopnem terenu. Bioindikatorske vrste, kot je poljski zajec, nas opozarjajo na še skrbnejše ravnanje z okoljem. Torej na izboljšanje odnosa med ljudmi in okoljem. Za to je pomembno posredovanje znanja in spoznanj strokovnjakov vsem ljudem, ki so na kakršen koli način povezani z naravo, pa naj bo to kmet, ki je v najtesnejšem odnosu, ali pa pohodnik in ljubitelj narave. Zelo pomembno je tudi sodelovanje med strokami, oblikovanje splošnih ukrepov ter spodbujanje realizacije.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN	Vs
DC	FDC 630*12(043.2)=163.6
CX	forests/wildlife/people/cohabitation/Slovenia
CC	AGRIS /
AU	JEZERŠEK, Katja
AA	ADAMIČ, Miha (supervisor)
PP	SI-1230 Domžale, Groblje 3
PB	University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Zootechnical Department
PY	2008
TI	RELATIONS BETWEEN FORESTS, WILDLIFE AND PEOPLE IN IDRIJSKO CERKLJANSKA REGION
DT	Graduation thesis (higher professional studies)
NO	X, 64 p., 6 tab., 7 fig., 37 ref.
LA	Sl
AL	sl/en
AB	Management of forests and wildlife in Idrijsko Cerkljanska region has a long tradition. The aim of this thesis was to find the relation between people, wildlife and forests nowadays. On the basis of new discoveries and changed ways of life the relation has changed. Only a few people earn their income from farming, which is one of the reasons why the relation has changed. There are many abandoned farms in the hills and the land around is overgrown. That also has a strong influence on the relations. These changes in the environment have stimulated different species of animals to multiply. The frequency of animal species depends also on farm mechanisation and excessive involvement of people. A decrease in a number of rabbits, roe deer, capercaillie and health cock, and an increase in the number of reindeer and fox have been noticed. Numerous chamois are living far away from people on hardly approachable grounds. The decrease in a number of rabbits represents a warning sign to be even more careful in handling with environment; to make relations between people and environment even better. To achieve that, many experts of different fields have to cooperate and intervene with their solutions to everyone; to farmers which are closest to nature and to people who like spending time in nature.

KAZALO VSEBINE

	str.
Ključna dokumentacijska informacija (KDI)	III
Key Words Documentation (KWD)	IV
Kazalo vsebine	V
Kazalo preglednic	IX
Kazalo slik	X
1 UVOD	1
2 GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI OBMOČJA	3
2.1 LEGA OBMOČJA	3
2.2 RELIEF	3
2.3 PODNEBNE ZNAČILNOSTI	4
2.4 HIDROLOŠKE RAZMERE	5
2.5 MATIČNA PODLAGA IN TLA	5
3 SOCIALNE ZNAČILNOSTI OBMOČJA	6
3.1 POSELITEV PREBIVALSTVA	7
4 DRUŽBENO GOSPODARSKE RAZMERE	8
4.1 INDUSTRIJA IN PODJETNIŠTVO	8
4.2 KMETIJSTVO	8
4.2.1 Izobrazbena struktura in delovna sila na kmetijah	11
4.3 INFRASTRUKTURA	12
5 GOZD IN GOZDARSTVO	12
5.1 GOZDNO LASTNIŠTVO IN GOSPODARJENJE Z GOZDOVI	13
5.2 ZGODOVINA SPRAVILA LESA	14
5.3 SESTAVA GOZDOV	14
5.4 FUNKCIJE OZIROMA VLOGE GOZDOV	15
5.4.1 Ekološke funkcije	15
5.4.1.1 Varovalna funkcija	15
5.4.1.2 Hidrološka funkcija	16
5.4.1.3 Biotopska funkcija	17
5.4.2 Socialne funkcije gozda	18

5.4.2.1	Rekreacijska in turistična funkcija	18
5.4.2.2	Poučna funkcija	19
5.4.2.3	Higiensko-zdravstvena funkcija	19
5.4.2.4	Zaščitna funkcija	20
5.4.2.5	Raziskovalna funkcija	20
5.4.2.6	Funkcija varovanja naravne dediščine in drugih vrednot okolja	20
5.4.2.7	Funkcija varovanja kulturne dediščine	21
5.4.2.8	Estetska funkcija	21
5.4.3	Proizvodne funkcije gozda	21
5.4.3.1	Lovnogospodarska funkcija	21
5.4.3.2	Lesnoproizvodna funkcija	22
5.4.3.3	Funkcija pridobivanja drugih gozdnih dobrin	22
6	UPRAVLJANJE Z DIVJADJO	24
6.1	ZGODOVINA GOSPODARJENJA Z DIVJADJO	24
6.2	ŠKODE NA KMETIJSKIH KULTURAH IN DOMAČI ŽIVINI	25
6.3	IZVEDENI UKREPI ZA IZBOLJŠANJE ŽIVLJENJSKIH POGOJEV ŽIVALI	26
7	ŽIVALSKÉ VRSTE	26
7.1	SRNJAD (<i>CAPREOLUS CAPREOLUS</i>)	28
7.1.1	Splošne značilnosti	28
7.1.2	Stanje na območju	30
7.1.2.1	Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami	33
7.2	JELNJAD (<i>CERVUS ELAPHUS</i>)	34
7.2.1	Splošne značilnosti	34
7.2.2	Stanje na območju	36
7.2.2.1	Medvrstni vplivi na ostale vrste živali	37
7.3	GAMS (<i>RUPICAPRA RUPICAPRA</i>)	38
7.3.1	Splošne značilnosti	38
7.3.2	Stanje na območju	39
7.4	DIVJI PRAŠIČ (<i>SUS SCROFA</i>)	41
7.4.1	Splošne značilnosti	41
7.4.2	Stanje na območju	41
7.5	POLJSKI ZAJEC (<i>Lepus europaeus</i>)	39

7.5.1	Splošne značilnosti	42
7.5.2	Stanje na območju	43
7.6	LISICA (<i>Vulpes vulpes</i>)	44
7.6.1	Splošne značilnosti	44
7.6.2	Stanje na območju	44
7.7	DRUGE, MANJ ŠTEVILČNE ŽIVALSKÉ VRSTE	45
7.7.1	Rjavi medved (<i>Ursus arctos</i>)	45
7.7.2	Muflon (<i>Ovis aries musimon</i>)	45
7.7.3	Jazbec (<i>Meles meles</i>)	45
7.7.4	Kuna belica (<i>Martes foina</i>)	45
7.7.5	Kuna zlatica (<i>Martes martes</i>)	45
7.7.6	Raca mlakarica (<i>Anas platyrhynchos</i>)	46
7.7.7	Vidra (<i>Lutra lutra</i>)	46
7.7.8	Navadni polh (<i>Glis glis</i>)	46
7.7.9	Divja mačka (<i>Felis silvestris</i>)	46
7.7.10	Ris (<i>Lynx lynx</i>)	46
7.7.11	Gozdni jereb (<i>Tetrastes bonasia</i>), divji petelin (<i>Tetrao urogallus</i>), ruševac (<i>Lyrurus tetrix</i>), kotorna (<i>Alectoris graeca</i>) in belka (<i>Lagopus mutus</i>)	46
7.7.12	Ujede (<i>Accipitres</i>)	47
7.7.13	Fazan (<i>Phasianus colchicus</i>)	47
7.7.14	Šoja (<i>Garrullus glandarius</i>), sraka (<i>Pica pica</i>), siva vrana (<i>Corvus corone cornix</i>), črna (<i>Corvus corone corone</i>) in poljska vrana (<i>Corvus frugilegus</i>), krokar (<i>Corvus corax</i>)	47
7.7.15	Siva čaplja (<i>Ardea cinerea</i>) in mala bela čaplja (<i>Egretta garzetta</i>), podlasica (<i>Mustela vulgaris</i>), dihur (<i>Mustela putorius</i>), hermelin (<i>Mustela erminea</i>), pižmovka (<i>Ondarta zibethica</i>), kljunači, netopirji, sove, golob grivar (<i>Columba palumbus</i>) in ptice pevke (<i>Passers</i>)	47
8	RAZPRAVA IN SKLEPI	48
8.1	ODNOS MED ŽIVALSKIMI VRSTAMI IN GOZDOM	48
8.2	VPLIVI ČLOVEKA NA GOZD IN ŽIVALI	50
8.3	UKREPI ZA IZBOLJŠANJE ŽIVLJENJSKIH POGOJEV ŽIVALI	53
8.4	NEKAJ NASVETOV ZA ŽIVALIM PRIJAZNEJŠE KMETOVANJE	54

9	RAZMISLEK	57
10	POVZETEK	59
11	VIRI	61
	ZAHVALA	

KAZALO PREGLEDNIC

	str.
Pregl. 1: Pregled socialnih značilnosti	6
Pregl. 2: Število kmetij in povprečna velikost kmetij na območju	10
Pregl. 3: Stalež drobnice v letu 2004	10
Pregl. 4: Število kmetij, usmerjenih v rejo drobnice v letu 2004	10
Pregl. 5: Dopolnilne dejavnosti na kmetijskih gospodarstvih	11
Pregl. 6: Pregled površin.....	13

KAZALO SLIK

	str.
Slika 1: Srnjak.....	28
Slika 2: Srna.....	28
Slika 3: Košuta in jelen.....	34
Slika 4: Gams	38
Slika 5: Divja svinja z mladiči	41
Slika 6: Poljski zajec.....	42
Slika 7: Lisici	44

1 UVOD

Skozi zgodovino smo pričeli, kako človeška vrsta s svojimi vplivi spreminja planet. Zato je jasno, da je prihodnost življenja na Zemlji v veliki meri odvisna od človeka. Odnosi med sestavnimi deli ekosistemov, njihovo delovanje in skrivnostna povezanost so že dolgo predmet zanimanja vseh, ki živijo z naravo ter so od nje neposredno odvisni. Odnosi med živalmi, gozdom in ljudmi se spreminjajo. Toda kakšne so pomembnosti teh sprememb? V času naraščanja prebivalstva in industrializacije kmetijstva z naravnimi viri ravnamo tako, da imamo čim večjo ekonomsko korist. Tako je želja po dobičku zmanjšala pomen ohranjanja naravnega ravnovesja ter medsebojne povezanosti bitij. Večina ljudi se ne zaveda občutljivosti in zapletenost naravnega sistema, medvrstne povezanosti ter vloge posamezne vrste v ekosistemu. Ne zavedamo se, da ni večvrednih in manjvrednih, ničvrednih, pomembnih in nepomembnih, škodljivih ali neškodljivih vrst. Z napredkom v kmetijstvu je poudarek le na čim večjemu izkoriščanju virov. Kmetovanje spreminja naravo in s tem posega v okolje živalskih vrst. To okolje pa se zaradi neprimerne gospodarjenja zelo spreminja. Zaradi agrotehničnih ukrepov in intenzivne pridelave (npr. zaradi intenzivnega gnojenja, načina in časa košnje) izginjajo številne rastlinske in živalske vrste. Za boljše razumevanje in primernejše ravnanje do prostoživečih živali moramo poznati njihove bivalne, prehranjevalne in druge navade. Narave se ne premaguje, proti naravi se ne bori, temveč se skuša vanjo vključiti, za to pa je pomembno znanje. Zavedamo se, da potencialno najboljše rešitve za okolje niso vedno najboljše za ljudi živeče v tem okolju. To pomeni, da bi morali lastniki zemljišč opravljati dela, ki so prilagojena živalim in rastlinam, kot je kasnejša košnja, vzdrževanje gozdnega roba ter opustiti misel na maksimalen donos od posesti. Poiskati moramo torej najboljšo rešitev. K rešitvi teh težav lahko pripomore tudi država s stimulacijami lastnikom zemljišč.

Idrijsko Cerkljansko območje je po površini obsežno, v povprečju redko in neenakomerno poseljeno. Na visokih planotah in Cerkljanskem prevladuje gozdnata, kmetijska in primestna krajina, Idrijsko hribovje pa obsega večinoma gozdnato področje, kjer naselij praktično ni. Relief območja je razgiban, geološka sestava tal je nestabilna, kar povzroča pogosta plazenja, erozijo, zemeljske udore ter večje ali manjše potrese. Območje prekrivajo pretežno listnati gozdovi, katerih najštevilnejši prebivalec je srnjad. Nad mejo

listavcev se začnejo iglasti gozdovi borealnega tipa. Zanj so značilne smreke, macesni, ruševje, bor in jelka. Za ta tip gozda so značilne živalske vrste kot so planinski pupek, planinski močerad, ruševac, divji petelin, planinski zajec in gams. Gozdovi borealnega tipa in živali v njem so v zadnjem času ogroženi predvsem zaradi ljubiteljev narave in njihovih športnih aktivnosti.

Naj že v uvodu pojasnim dva pojma, ki jih bom pogosto uporabljala. Zakon o zaščiti živali (1999) definira pojem »Prostoživeče živali« kot živali, ki niso nastale z umetnim izborom ali biotehnološkim poseganjem človeka v dedne zasnove in ki lahko živijo prosto v naravi neodvisno od človeka. Drugi pojem je divjad, ki je definirana kot tiste prostoživeče, ki so predmet lovskega gospodarjenja (Holst Christensen in Kolar, 2001). To so z zakonom predpisane vrste sesalcev in ptičev. V Sloveniji sodi med divjad 64 vrst prostoživečih živali, od katerih ima predpisano lovno pravico 20 vrst, 44 vrst pa je pod celoletno zaščito.

Namen naloge je, da bi ugotovili v kakšnem odnosu so si prostoživeče živali, gozd in človek. Pomembno je, da spoznamo vsak del posamezno, da lahko kasneje obravnavamo njihovo povezanost, odnos in pomembnost posledic spreminjanja njihovih odnosov.

2 GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI OBMOČJA

2.1 LEGA OBMOČJA

Idrijsko Cerkljansko območje se razteza od Dolske do Črnovrške visoke planote preko Idrijskega hribovja, kjer meji na Trnovsko planoto, do Vojskarske visoke planote, čez Šebrelje do Stopnika, preko Prapetnega Brda, preko Kojce (1303 metrov nadmorske višine) na Porezen (1632 m. n.v.), čez Gorenje in Dolenje Novake, čez Škofjo (974 m.n.v.) do Planine pri Cerknem, čez Kladje, Cerkljanski Vrh, Bevkov vrh (1051 m.n.v.), čez Mrzli Vrh preko Ledinske do Vrsniške planote, ki meji na Dolsko visoko planoto. Med planote in strma pobočja vrhov je Idrijca vrezala globoko dolino. Najnižja točka je pri Stopniku (okoli 250 m n.v.), najvišja pa na vrhu Porezna (1632 m n.v.). Na območju sta dve občini (Cerkno in Idrija) in 36 katastrskih občin (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008).

2.2 RELIEF

Idrijsko Cerkljansko območje leži na prehodu med predalpskim in dinarskim svetom. Prisotni sta predalpska in dinarska zgradba terena. Strmine so nadpovprečne celo za Predalpsko hribovje. Na oblikovnost reliefa vplivajo tektonske prelomnice (Idrijska, Cerkljanska in Kranjska prelomnica) ter pestra geološka sestava. To je razgiban, hribovit svet, svet grap, strmih bregov, ozkih dolin, predalpskih in kraških planot. Glavne morfološke značilnosti Cerkljanske so določene z dolino reke Idrijce in njenim glavnim pritokom reko Cerknico. Mesto Cerkno se je razvilo ob razširjenem delu reke Cerknice. Cerkljanska je kljub zelo strmim pobočjem relativno enakomerno poseljena. Mesto Idrija se je razvilo ob sotočju reke Idrijce in potoka Nikova. Predstavlja edino področje gostejše poselitve na z gozdom močno poraščenem Idrijskem (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007).

Planote se večinoma nahajajo med 600 m in 850 m nadmorske višine. Imenovane so po večjih zaselkih in vaseh: Ledinska, Vrsniška, Dolska, Zavraška planota, planote Zakriž, Ravne, Police, Gnelice, Razori, Hudo polje, Tisovec in Poslušanje ter Pevc in Rupe. Zadnje štiri so značilne vrtačaste kraške planote. Planote so večinoma zakrasel in valovit

svet, v veliki meri izkrčen za kmetijske površine. Gozd je ostal predvsem na vrtačastem svetu z velikim deležem skal na površini, kjer so tla neprimerna za kmetijsko obdelavo (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2000-2009, 2002-2011, 2005-2014, 1998-2007, 2003-2012).

Desni pritoki Idrijce na ozemlju enote so večinoma strme in ozke grape (Zaspana grapa, Peklenska grapa, Kladniška grapa, Grda grapa), širša je le dolina pritoka Ljubevščica. Robni jugovzhodni del območja so razčlenili levi pritoki Poljanske Sore. Tudi ti so večinoma hudourniki in ozke grape (Črna grapa, Javorščica). Nekaj Cerkljanskih grap: Jaška, Volkova, Orehovska, Bukovska grapa in Luknjica (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2002-2011, 2005-2014, 1998-2007).

2.3 PODNEBNE ZNAČILNOSTI

Idrijsko Cerkljansko območje leži na prehodu med dinarskim ter predalpskim podnebjem. Po dolinah Idrijce, Cerknice in Kanomljice je razpoznaven submediteranski vpliv. Za ta podnebni tip so značilne obilne padavine, ki so zaradi potujočih atlantskih in sredozemskih depresij neenakomerno razporejene tekom leta. Razporeditev padavin preko leta kaže spomladanski (april, maj) in izrazitejši jesenski maksimum (september, oktober, november). Najmanj padavin pade poleti (julij, avgust) ter pozimi (februar, marec). Zaradi razgibanega reliefa se kažejo velike lokalne razlike v količini padavin. V nižjih legah pade letno okoli 2000 do 2500 mm padavin, v višjih legah pa okoli 3000 mm padavin letno. Na leto je 100 do 150 deževnih dni. Snežna odeja se obdrži povprečno 75 dni na leto, v višjih legah ostaja sneg v pozno pomlad. Zimske padavine predstavljajo tretjino do polovico letnih padavin. Snežne razmere so odvisne od nadmorske višine. Tako je v Idriji snežna odeja debela manj kot 0,5 m in traja največ 2 do 3 mesece. Na Vojskem je snega približno meter in običajno traja 3 do 5 mesecev. V zadnjih letih se je količina snega zmanjšala, dolžina obdobja pokritosti s snegom pa bistveno skrajšala (toplejše zime). Pozne spomladanske in zgodnje jesenske slane niso pogoste. Vegetacijska doba v nižinskem svetu od 150 do 180 dni, višje je vegetacijska doba krajša (od 120 do 140 dni). Prepletanje mediteranskih in celinskih vplivov večkrat povzroča hitre vremenske preobrate. V takih razmerah lahko nastanejo zgodnje jesenske in pozne spomladanske snežne padavine z

mokrim snegom, ki povzroča snegolome. Posebnost v teh krajih je žled. Pojavlja se pozno jeseni ali pozno pozimi, ko vlažni sredozemski tokovi prinesejo obilne deževne padavine, ki padajo v jezero hladnega zraka v dolinah Idrijce in njenih pritokov. Pojavi žleda v idrijskih gozdovih občasno povzročajo velike gospodarske škode, predvsem v bukovih sestojih. Pogost pojav so nevihte; Idrija ima povprečno 39, Vojsko pa 44 nevihtnih dni letno. Na južnem delu območja je pogosto piha močan severovzhodni veter (burja). Značilni veter tega področja je tudi jugo. Viharji so zelo redek pojav. Po dolinah se pogosto pojavlja megla (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2000-2009, 2002-2011, 2005-2014, 1998-2007, 2003-2012).

2.4 HIDROLOŠKE RAZMERE

Reke Idrijca s številnimi pritoki (največji je reka Cerknica, ki ji sledijo Kanomljica in Belca) je tudi glavna reka tega območja. Značilnost območja so tudi mnogi hudourniški potoki. Na visokih planotah ni površinskih tekočih voda. Močnejših vodnih izvirov je malo. Pomembna značilnost zahodnega dela območja je razvodnica, ki poteka od Ledinskega Razpotja čez Ledine, preko Sivke (1008 m.n.v.), do Znojil, preko Jaškega griča, Bevkovega vrha (1051m.n.v.), Cerkljanskega Vrha, čez Kladje, Vrata preko grebena Škofje do meje območja. Potoki vzhodno od razvodnice so del porečja reke Poljanske Sore, sicer pritoka Save. Zahodno od razvodnice se potoki izlivajo v Idrijco, ta pa naprej v Sočo (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002-2011, 2003-2012).

2.5 MATIČNA PODLAGA IN TLA

Kameninska sestava je pestra. Prevladujejo triasne dolomitne kamenine z vložki silikatnih kamenin različne starosti. V teh trdih karbonatnih kameninah (apnenec in dolomit) so v Idriji našli in kopali živo srebro. Prst na njih je glinasta do ilovnata, v večji debelini sprana in kislá do nevtralna. Prsti je zlasti na pobočjih malo (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002-2011, 2003-2012).

3 SOCIALNE ZNAČILNOSTI OBMOČJA

V preglednici 1 prikazujemo osnovne socialne značilnosti območja, povprečno nadmorsko višino ter velikost območja. Število prebivalcev je 17.030, od tega jih je mlajših od štirinajst let 2689, torej 15,8 odstotka vseh prebivalcev. Prebivalcev nad 65 let je 2650, kar je 15,6 odstotka. Večina prebivalstva živi v mestih. Število gospodinjstev je 5785, prevladujejo štiričlanska, po številčnosti pa so takoj za njimi enočlanska gospodinjstva. Iz tega je razvidno, da precej ljudi živi samih. Število kmetijskih gospodarstev je 1.140, 222 pa je kmetovalcev. Iz spodnje preglednice je razvidno, da je na Idrijsko Cerkljanskem območju povprečna starost žensk skoraj tri leta večja od povprečne starosti moških. Povprečna nadmorska višina območja 750 metrov nadmorske višine in pa geografske značilnosti nam povedo, da so razmere za kmetijstvo omejene (Popis 2002). V povezavi s tem ugotovljamo, da so razmere za razvoj gozda ugodne. Močno je razvita društvena ljubiteljska dejavnost v regiji (kulturna, planinska, etnološka, športna, turistična društva), vendar za šport in rekreacijo primanjkuje ustreznih objektov še posebej v večjih vaseh. (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008)

Preglednica 1: Pregled socialnih značilnosti (Popis 2002)

Število prebivalcev	17030
Število gospodinjstev	5785
Število štiričlanskih gospodinjstev	1342
Število enočlanskih gospodinjstev	1292
Povprečna starost žensk	39,2 let
Povprečna starost moških	36,4 let
Število preb. do 14 let	2689 (15,8%)
Število preb. nad 65 let	2650 (15,6%)
Število kmetijskih gospodarstev	1140
Kmetovalci	222
Brezposelni	397 (5,2% del.akt.)
Povprečna nadmorska višina domačij	750 m

3.1 POSELITEV PREBIVALSTVA

Območje je večinoma gozdnata krajina z raztreseno poselitvijo s hribovskimi kmetijami in manjšimi naselji. Iz Gozdnogospodarskih načrtov enot na tem območju (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002- 2011, 2003-2012) izvemo, da so se oblikovali naslednji tipi pretežno kmečkih naselij: samotne kmetije, manjše gručaste vasi ter naselja, sestavljena iz bližnjih, med seboj ločenih gručastih delov. Na območjih samotnih hribovskih kmetij prevladujejo celki in drugotne grude, ki so nastale z razkosavanjem prvotnih kmetij ob nastajanju zaselkov. Vasi in naselja so se oblikovala na za poselitev ugodnejšem planotastem svetu ter v dolinah. Največje naselje je mesto Idrija. Število kmečkih prebivalcev se počasi, a vztrajno manjša, kar je posledica spremenjenega načina življenja in manjše odvisnosti od kmetijstva. Najhitreje in najbolj intenzivno se ljudje izseljujejo iz oddaljenih zaselkov in samotnih kmetij. V (majhnem) porastu je število prebivalcev v mestih. Mladih, ki bi gospodarili na kmetijah ni, zaradi česar upada število prebivalstva na podeželju in ljudje opuščajo kmetovanje. Kljub vsemu, po številu kmečkega prebivalstva, spada Cerkljanska med najintenzivneje poseljene predele Predalpskega hribovja. Idrijsko hribovje je izrazito gozdnato in zato zelo slabo poseljeno.

4 DRUŽBENO GOSPODARSKE RAZMERE

4.1 INDUSTRIJA IN PODJETNIŠTVO

V zadnjih dveh desetletjih lahko spremljamo dokaj hiter gospodarski razvoj (Gozdnogospodarski načrt ... 2005-2014). Predvsem zaradi velikega razvoja industrije, ki se je začel nekako v 70. letih in traja vse do danes. Razvoj industrije je največ pripomogel pri razvoju in spreminjanju družbenega položaja kmečkega prebivalstva, s tem pa tudi krajine. Velik del kmečkega prebivalstva se je zaposlil v tovarnah v Idriji, Spodnji Idriji, Cerknem in v Godoviču. Prebivalstvo na podeželju se s kmetijstvom ukvarja dopolnilno v popoldanskem času, kar jim zagotavlja socialno varnost in relativno dober življenjski standard. Glavni dohodek na večinoma mešanih kmetijah prinaša zaposlitev v mestih. Na gospodarjenje z zasebnimi gozdovi vplivajo poleg naravnih dejavnikov predvsem socialne in ekonomske razmere prebivalstva, velikost gozdne posesti in navezanost lastnikov na dohodek iz gozda.

Iz podatkov Razvojnega programa podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske (2004) je razvidno, da prevladujejo izdelovalci lesnih izdelkov in polizdelkov. Na drugo mesto po številu registriranih subjektov, ki izkoriščajo v večji meri notranje vire podeželja spadajo gostinski obrati (hoteli, gostišča, okrepčevalnice). Če upoštevamo vse vrste registriranih gospodarskih dejavnosti (razen osnovne kmetijske in gozdarske dejavnosti), predstavljajo največjo podjetniško moč na območju predelovalne dejavnosti (kovinarji, podjetniki, ki se ukvarjajo s predelavo plastike) in gradbeništvo. Na drugem mestu so razne storitvene dejavnosti (elektro servisi, frizerji, računovodsko svetovanje...), za njimi pa gostinska ponudba (okrepčevalnice, gostilne...), na četrtem mestu je predelava lesa in na petem proizvodnja električne energije (MHE).

4.2 KMETIJSTVO

Po podatkih iz Desetletnega lovskogojitvenega načrta za Idrijsko lovskogojitveno območje 2001-2010 (2001), kmetijske površine obsegajo 25 % celotne površine območja (10.834

ha). Naravne geografske razmere na hribovskem ozemlju za kmetijstvo niso najbolj ugodne. Intenzivne obdelovalne površine so le na planotah in na območju Cerkljanskega. Glavne ovire so strm, intenzivno razčlenjen, deloma tudi težko dostopen svet, v višjih predelih pa tudi manj ugodne klimatske razmere. Naravni dejavniki so primerni za rast gozda, ki pa je bil v preteklosti marsikje preveč in neustrezno izkoriščen, in danes ne predstavlja pomemben vir dohodka na kmetijah, razen redkih izjem. Velik delež gozdov predstavlja drevesa primerna za sečnjo za drva, slabo zasnovano imajo tudi gozdovi, nastali z zaraščanjem. Gozd je pomemben predvsem kot rezerva, ki jo lastnik koristi ob večjih investicijah v kmetijo ali drugam, služi pa tudi za domačo rabo. Večji del območja je gosto prepreden z gozdnimi cestami, kar omogoča lažje spravilo lesa.

Povprečna velikost kmetije na Idrijsko Cerkljanskem območju je 7,7 ha (Popis kmetijskih gospodarstev 2000, 2002). Na območju strnjenih gozdov Idrijskega hribovja kmetijskih površin ni oziroma se razprostirajo okoli redkih naselij. Prevladujejo mešane kmetije, zelo malo je čistih kmetij. Od panog prevladuje živinoreja, predvsem govedoreja (povprečno osem glav govedi na kmetijo) in reja drobnice. S pašo drobnice se poskuša zaustaviti procese zaraščanja krajine. Ovčjerejci v glavnem redijo ovce za meso. Poljedelstvo je večinoma vezano na pridelavo krme za živino (koruza) ter pokrivanje potreb gospodinjstva s pridelki (krompir). Polovico kmetijskih zemljišč obsegajo gozdovi, večji delež obdelanih površin pa so travniki in senožeti. Delež njiv je sorazmerno majhen in se postopno zmanjšuje, saj prebivalstvo opušča njive in vrtove, na ta račun pa se povečuje delež travnikov. Slabše kmetijske površine, kot so senožeti in pašniki so se začele po letu 1975 močneje zaraščati v gozd (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010). Zaraščanja še poteka, tako da prve zaraščene površine predstavljajo pionirski gozd.

Preglednica 2: Število kmetij in povprečna velikost kmetij na območju (Popis kmetijskih gospodarstev 2000, 2002)

Število kmetij	1.140
Povprečna velikost kmetij (ha)	7,7
Število kmetij, ki redijo govedo	964
Število goveda	7.740
Število kmetij, ki oddajajo mleko	približno 200
Število kmetij, ki redijo drobnico	192
Število drobnice	3353

Kot kaže preglednica 2 je število kmetij 1.140. Največ je takih kmetij, ki redijo govedo, to je 964. Število kmetij usmerjenih v rejo drobnice je 192. Preglednici 3 in 4 prikazujeta število in vrsto drobnice, glede na usmeritev v reji ter število kmetij usmerjenih v rejo drobnice. Iz preglednic je razvidno, da prevladuje usmerjenost reje v mesne pasme drobnice.

Preglednica 3: Stalež drobnice v letu 2004 (Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije Zavod Nova Gorica, Oddelek za živinorejo, cit. po Razvojni program podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske (2004))

mesne ovce	mlečne ovce	mesne koze	mlečne koze	<i>Drobnica skupaj</i>
2311	166	462	414	3353

Preglednica 4: Število kmetij, usmerjenih v rejo drobnice v letu 2004 (Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije Zavod Nova Gorica, Oddelek za živinorejo, cit. po Razvojni program podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske (2004))

Število kmetij usmerjenih v rejo				
Mesne ovce	mlečne ovce	mesne koze	mlečne koze	<i>SKUPAJ</i>
102	4	35	51	192

Po podatkih iz Razvojnega programa podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske (2004) število kmetij usmerjenih v rejo drobnice raste. Pogoji reje so na tem območju bolj primerni za to kmetijsko panogo, zato nas to dejstvo ne preseneča. Ta pojav je zanimiv z ekološkega stališča, saj se območij, kjer se pase drobnica praviloma srnjad izogiba. Iz stališča preživljanja in preživetja kmetij so pomembne tudi dopolnilne dejavnosti na kmetiji, nekatere izmed njih pa lahko negativno vplivajo na okolje. Ena izmed teh je tudi turizem, ki je v porastu in je na splošno zaželen dejavnost. Kot je razvidno iz preglednice 5 je največje število kmetijskih gospodarstev usmerjeno v predelavo in trgovino z lesom.

Preglednica 5: Dopolnilne dejavnosti na kmetijskih gospodarstvih (Popis kmetijskih gospodarstev 2000, 2002)

Vrsta dejavnosti	Št.kmet.gosp.
Predelava mesa in mleka	12
Druga hrana	6
Predelava in trgovina z lesom	26
Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo in komunalne storitve	23
Turizem na kmetijskem gospodarstvu	13
Gozdarske storitve	10
Drugo	19

Klimatske in pedološke danosti oblikujejo primerne pogoje tudi za pridelavo sadja, predvsem jabolk, sliv in orehov. Nekatere kmetije se zadnjih letih vključujejo v projekt oživitve starih travniških sadovnjakov. Po podatkih iz Popisa kmetijskih gospodarstev (2002) je število jablan iz travniških sadovnjakov 11.154. Na območju je pet kmetij z intenzivnimi sadovnjaki, ki se raztezajo na treh hektarjih.

4.2.1 Izobrazbena struktura in delovna sila na kmetijah

Podatki o splošni izobrazbi gospodarjev na kmetijskih gospodarstvih za leto 2000 (Popis kmetijskih gospodarstev 2000, 2002) kažejo, da je izobrazba gospodarjev nizka. Manj kot polovica jih ima končano poklicno ali srednjo šolo različnih smeri, univerzitetno

izobraženi so redki. Na območju prevladuje srednješolska izobrazba. Kmetijske izobrazbe nima približno 90 % gospodarjev. Starostna in izobrazbena struktura ter finančna šibkost večini kmetov iz območja otežujejo koriščenje sredstev strukturnih skladov, saj je v gorsko-višinskih naseljih komaj kakšen kmet, ki izpolnjuje dosedanje zahtevne pogoje razpisov. Pri delu na kmetiji pomagajo vsi člani družine. Na hribovskih kmetijah si mora vsaj eden v družini poiskati redno zaposlitev. Višje in visoko izobražene osebe se težko odločijo za delo na kmetiji. Mladi se povečini zanimajo za redne zaposlitve v bližnjih ali oddaljenih mestih. Le najbolj navezani na domačo zemljo ostajajo na kmetiji.

4.3 INFRASTRUKTURA

V preteklem desetletju so poleg obstoječega 35 KV daljnovoda zgradili še 110 KV daljnovod, ki poteka pretežno skozi gozd. Ta zajema traso širine 50 metrov, v strminah pa tudi več. Pod daljnovodi so velike površine, na katerih se do sedaj ni gospodarilo. Kot možnost se pojavlja sadnja smreke za novoletna drevesca (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002-2011, 2003-2012). Ta prostor bi lahko izrabili za izboljšanje življenjskih pogojev prostoživečim živalim: z vzdrževanjem grmovnega sloja, pripravo pašnikov in krmnih njiv (na območjih z divjimi prašiči), sadnja plodnostnega drevja na rob koridorja, kot predlaga Adamič (1989b). Večjo infrastrukturo v enoti predstavlja cestna infrastruktura.

Na jugu območja je smučišče Javornik, na severovzhodu je smučišče Črni vrh nad Cerknim. Tu se smučarske površine prepletajo z gozdom, skozi gozd so speljane tudi smučarske žičnice. Krčitev gozda za smučišča spada med večje krčitve gozda v preteklem desetletju, ki močno vpliva na število prostoživečih živali in na zastopanost tam živečih vrst (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2000-2009). Tako je iz področja Črnega vrha nad Cerknim izginil Divji petelin.

5 GOZD IN GOZDARSTVO

Po podatkih Zavoda za gozdove RS celotna regija obsega 42.999 ha, od tega je 31.660 ha gozdov (preglednica 6). Gozdnatost je torej 73,6 %, kar je nad slovenskim povprečjem, ki je 57,5 %. Površin v zaraščanju je 592 ha. V zadnjem obdobju je veliko ljudi zapustilo podeželje ali pa si je poiskalo zaposlitev izven kmetijstva, kar jih je odtujilo od zemlje, zato gozda ne doživljajo enako kot kmetje. To dejstvo otežuje delo z zasebnim gozdom in zmanjšuje možnosti za kar najuspešnejše ravnanje z njim.

Preglednica 6: Pregled površin (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002- 2011, 2003-2012; Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010)

Površina regije (ha)	42.999
Površina gozda (ha)	31.660
Površine kmetijskih zemljišč (ha)	10.834
Površine v zaraščanju (ha)	592
Površina neplodnih zemljišč (ha)	988

5.1 GOZDNO LASTNIŠTVO IN GOSPODARJENJE Z GOZDOVI

Skozi gospodarjenje z gozdovi se kaže odnos med ljudmi in gozdom. Del območja pokrivajo državni gozdovi, v katerih ima koncesijo Soško gozdno gospodarstvo Tolmin. Ti gozdovi predstavljajo skoraj v celoti gozdnogospodarski enoti Idrija I in II (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010). Za te gozdove je značilno dolgotrajno načrtno gospodarjenje in usmerjanje gospodarjenja z gozdovi. Gozdovi so bili v preteklosti v lasti rudnika. Zaradi velikih potreb po lesu se je vzpostavilo tudi bolj načrtno gospodarjenje, ki je zagotavljalo trajnost pri oskrbi rudnika z lesom. Ti gozdovi imajo dobro mrežo cest in zagotavljajo poleg lesno proizvodne funkcije tudi ostale ekološke in socialne funkcije gozda. V bližnji preteklosti so bile značilne golosečnje in oplodne sečnje, ki pa so večkrat pustile negativne posledice.

Na delu (okoli 800 ha) je razglašen Krajinski park Zgornja Idrijca (Odlok o razglasitvi Krajinskega parka Zgornja Idrijca, 1993). Ta predstavlja najpomembnejše in največje zavarovano območje na tem območju. Tu sonaravno gospodarijo z gozdovi, vedno večji pomen imajo okolje varstvene, turistične in rekreacijske vloge gozda. Zavod za gozdove RS je predlagal povečanje površine gozdnih rezervatov iz zdajšnjih 186 ha na 257 ha (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

5.2 ZGODOVINA SPRAVILA LESA

V gozdovih na Idrijsko območju se gospodari skoraj petsto let. Po nastanku rudnika v Idriji se je z oddaljevanjem sečenj od mesta pojavil problem spravila lesa z oddaljenih gozdov. Kot edina možnost se je ponujala plavljenje lesa po Idrijci in njenih pritokih: Belci, Zali, Kanomljici in Trebušici. Tako so že leta 1551 začeli z izgradnjo grabelj ob Idriji za ustavljanje plavljenega lesa. Ker je bil tak način spravila odvisen od količine vode v strugah, so kmalu začeli razmišljati o izgradnji jezov, ki bi zagotavljali boljše izkoriščanje vode. Prve klavže na Idrijci so nastale v letih med 1580 in 1600, kako desetletje za tem klavže v Zali, klavže na Belci leta 1750 ter klavže na Kanomljici 1812. Les so lesni delavci v struge spravljali na več načinov: ročno, s konji, živinsko vprego, po različnih drčah, na ravnih predelih pa z gozdno železnico. Leta 1909 so prvič zgradili gozdno žičnico. Plavljenje lesa se je dokončno opustilo leta 1926, predvsem zaradi velikih izgub in gradnje gozdnih cest. Kasneje se je do gozdnih cest v precejšnji meri spravljalo z različnimi žičnimi napravami. Od teh sta posebej znana t.i. idrijski izvlek in idrijski voziček. Žično spravilo na nekaterih področjih uporabljajo še danes (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

5.3 SESTAVA GOZDOV

Ker se z gozdom gospodari že dolgo, je v precejšnji meri izgubil svojo naravno sestavo. Nekdanji mešani gozdovi v osrednjem delu so pod vplivom gospodarjenja prešli v skoraj čiste enodobne bukove sestoje. Wraber (cit. po Krže, 2000) je imenoval bukev "krušna

mati idrijskih gozdov”, najbrž zato, ker prevladuje skoraj povsod, od najvišjih do najnižjih leg. Delež jelke se je postopno zmanjševal. Ob neuspeh naravnih obnovah, je jelko marsikje nadomestila sajena smreka, njene naravne združbe so omejene na višje ležeče kraške vrtače. Pomemben del idrijskih gozdov so plemeniti listavci. Med najpogostejšimi je gorski javor, nekoliko bolj redek, a dobre kakovosti, je veliki jesen.

Starostna in debelinska struktura gozdov še nista optimalni. Premajhen je zlasti delež debelega drevja, ki je nosilec kakovosti in visokega vrednostnega prirastka pa tudi biološke pestrosti in mehanske stabilnosti gozdov. Debelinska struktura drevja je bolj neugodna v zasebnih gozdovih, kar je posledica marsikje pretiranih sečenj v preteklosti, posredno pa tudi zaraščanja opuščenih kmetijskih zemljišč. V biološkem in ekološkem pogledu je ta slabost zasebnih gozdov omiljena, saj so zasebni gozdovi bolj pestro strukturirani (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008).

5.4 FUNKCIJE OZIROMA VLOGE GOZDOV

Funkcije delimo na ekološke, socialne in proizvodne funkcije (Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih, 1998). Med ekološke funkcije spadajo: varovanje gozdnih zemljišč in sestojev, hidrološka funkcija, biotopska funkcija in klimatska funkcija. Med socialne funkcije uvrščamo zaščitno funkcijo, higiensko-zdravstveno funkcijo, obrambno funkcijo, rekreacijsko funkcijo, turistično funkcijo, poučno funkcijo, raziskovalno funkcijo, estetsko funkcijo ter varovanje naravne in kulturne dediščine in drugih vrednot okolja. Med proizvodne funkcije spada lesnoproizvodna in lovnogospodarska funkcija ter pridobivanje drugih gozdnih dobrin.

5.4.1 Ekološke funkcije

5.4.1.1 Varovalna funkcija

Varovalno funkcijo opravljajo zlasti tisti gozdovi, ki preprečujejo erozijske pojave, preprečujejo zemeljske in snežne plazove ter gozdovi, ki ležijo nad mejo strnjenega gozda.

To vlogo najboljše opravlja gozd, s katerim sonaravno gospodarimo oziroma je prilagojen rastišču. Poleg tega je za zagotavljanje te funkcije potrebna tudi ustrezna gozdnatost in ustrezen razpored gozda. Varovalno funkcijo zmanjšujemo z nepravilnimi posegi v gozd, zlasti z poseganjem v sestoje in neustrezno gradnjo gozdne infrastrukture. Trajno varovalne gozdove predstavljajo predvsem gozdovi na kompaktni matični podlagi z naklonom nad 35 stopinj, gozdovi v hudourniških območjih oziroma gozdovi v območjih z veliko gostoto erozijskih pojavov, gozdovi na zelo plitvih tleh ali gozdovi s skalami na površini nad 70 % površine gozdnih tal na določenem območju. Ugodni vplivi gozda na tla so pomembni predvsem na ekstremnih rastiščih na zelo strmih terenih, kjer gozd preprečuje valjenje kamnov in skal ter odnašanje prsti in na plazljivih terenih, kjer gozd zmanjšuje možnost nastanka plazov. Ker je na območju naklon precejšen, geološka sestava tal pa nestabilna, ima v teh gozdovih varovalna funkcija veliko pomembnost. Tako to funkcijo opravlja večina gozdov na območju (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002-2011, 2003-2012).

5.4.1.2 Hidrološka funkcija

Gozd in gozdna tla imajo veliko vodozadrževalno sposobnost, ob večjih padavinah zadržujejo vodo, tako upočasnjujejo odtok vode in s tem vodi preprečujejo odnašanje prsti. Obenem pa gozdna tla delujejo kot filter za vodo. Gozd uravnava vodni odtok na območjih, ki so pomembna za oskrbo z vodo in kjer so potencialna vodna zajetja. Zadrževanje vodnega odtoka umirja hudourniški značaj potokov na dolomitnih pobočjih in grapah. Uspešnost izvajanja hidrološke funkcije opazimo tudi z ohranjanjem čistosti podtalnice. Gozdarstvo k temu prispeva s prilagojenim gospodarjenjem v gozdovih na območju vodnih virov. Hidrološko funkcijo uspešneje izpolnjujejo gozdovi z večjim številom starejših dreves (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008).

Hidrološka funkcija je zaradi reliefa in občutljivosti terena na erozijo na tem območju velikega pomena. Tako ugotovimo, kako pomembne so naloge starejših sestojev, ki pa jih žal tu primanjkuje. Vodni izviri oskrbujejo z vodo kmetije, ki imajo zaradi usmerjenosti v govedorejo večje potrebe po vodi. Slabša preskrba z vodo je na področjih, kjer prevladujejo karbonatne kamnine, na teh področjih si na kmetijah pomagajo s kapnico

(Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002-2011, 2003-2012).

5.4.1.3 Biotopska funkcija

Gozd je pomemben dejavnik ohranjanja biotske raznovrstnosti. Biotopska funkcija je pomembna predvsem tam, kjer so prisotne redke, ogrožene in ekosistemsko pomembne rastlinske in živalske vrste. Pri pripravi gozdnogospodarskih ukrepov na območjih s poudarjeno biotopsko funkcijo moramo upoštevati varstvene režime za posamezen tip naravne dediščine, kateremu je namenjeno določeno območje s poudarjeno biotopsko funkcijo (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008).

Na delu območja se razprostira območje NATURA 2000 (Gozdnogospodarski načrt ... 2005-2014).

- Trnovski gozd-Nanos: Obsežno območje dinarskih bukovo-jelovih gozdov. Življenjski prostor številnih ogroženih rastlinskih in živalskih vrst ter habitatov. Habitat je življenjski prostor, kjer so razmere za določeno vrsto optimalne, zato je tudi zastopanost te vrste največja. Obravnavano območje je osrednji življenjski prostor velikih zveri, tu so številne jame, (življenjski prostor jamskih živali), življenjski prostor hroščev bukovega kozlička (*Morimus funereus*) in drobnovratnika (*Leptodirus hochenwarti*), človeške ribice (*Proteus anguinus*) (Divje jezero); mestoma, zlasti v grapah, rastišča kranjskega jegliča (*Primula carniolica*) ter nahajališči lepega čeveljca (*Cypripedium calceolus*).
- Studenec izvir-izliv v Kanomljico: Studenec, pritok Kanomljice, življenjski prostor genetsko čiste soške postrvi.
- Idrijca s pritoki: Reka Idrijca, življenjski prostor nekaterih ogroženih vrst rib (pohra, grba, kapelj). Ob reki se pojavljajo tudi obrežni habitatni tipi npr. siva vrba (*Salix Incana*).

Podrobnejše usmeritve za območje NATURA 2000 so podane v naravovarstvenih smernicah za Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Idrija I 2005-2014, ki

jih je izdelal Zavod za varstvo narave, območna enota Nova Gorica. Projekt Natura 2000 predstavlja evropsko pomembna območja z vidika biotske pestrosti in varstva narave.

Na celotnem območju se nahajajo številne rastlinske in živalske vrste, ki spadajo v seznam ogroženih vrst. Gozdovi na pobočjih nad Idrijco, predvsem v njenem zgornjem toku, in gozdovi nad Kanomljico imajo na precejšnji površini poleg varovalne tudi poudarjeno varstveno in prehrambeno funkcijo za divjad (mirne cone za gamsa (*Rupicapra rupicapra*)). Po proizvodnih značilnostih so to gozdovi z manj pomembno lesnoproizvodno funkcijo (trajno varovalni gozdovi) (Gozdnogospodarski načrt ... 2005-2014).

Večjo pozornost je potrebno nameniti tudi nekaterim pticam in ujedam. To so kragulj (*Accipiter gentilis*), kanja (*Buteo buteo*), divji petelin (*Tetrao urogallus* L.), ruševac (*Lyrurus tetrix* L.), kotorna ali skalna jerebica (*Alectoris graeca*), vse vrste sov, netopirji ter druge vrste ptic (Gozdnogospodarski načrt ... 2005-2014).

Strma pobočja doline Idrijce so rastišča številnih redkih, zanimivih in ogroženih rastlinskih vrst (Gozdnogospodarski načrt ... 2005-2014). Najpomembnejše so kranjski jeglič (*Primula carniolica*), avrikelj (*Primula auricula*), idrijski jeglič (*Primula x venusta*), lepi čeveljc (*Cypripedium calceolus*), klusijev svišč (*Gentiana clusii*), bodika (*Ilex aquifolium*), kranjska lilija (*Lilium carniolicum*), tisa (*Taxus baccata*), dlakavi sleč (*Rhododendron hirsutum*) in alpska mastnica (*Pinguicula alpina*).

5.4.2 Socialne funkcije gozda

5.4.2.1 Rekreatijska in turistična funkcija

Rekreatijska in turistična funkcija se v veliki meri prekrivata in dopolnjujeta. Gozd je pomemben prostor za obiskovalce, ki v gozdovih iščejo sprostitev, mir in stik z naravo ali pa imajo le željo po športnih aktivnostih. Za izvajanje teh dveh funkcij so še posebej pomembni gozdovi v okolici naselij. Na območju so najpomembnejše oblike rekreacije

gorsko kolesarstvo, pohodništvo, izletništvo, tek na smučeh in smučanje na smučiščih pod Javornikom in na Črnem vrhu nad Cerknim. Na Idrijsko Cerkljanskem območju poteka Slovenska planinska transverzala, Slovenska geološka pot, Idrijsko-Cerkljanska planinska pot. Kot turistična točka so pomembna kopališča ob Idrijski Beli in ostale turistične dejavnosti (muzeji, gostišča, kmečki turizem). Bolj obiskane izletniške poti so večinoma markirane. Obisk naravnih in zgodovinskih znamenitosti (dostopi do slapov v Gačniku in partizanske tiskarne, grobišče na Vojščici, dostop do Kanomeljskih klavž, i.t.n.). Ob tako imenovani smaragdni (turistični) poti leži arheološki park Divje babe. Je eno najbolj pomembnih najdbišč stare kamene dobe (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002-2011, 2003-2012). Pomembna zgodovinska znamenitost pa je bila tudi bolnica Franja, ki jo je povodenj v letu 2007 popolnoma uničila. Negativni vplivi na naravno okolje se kažejo v povečanju onesnaženja, povečanju zbitosti gozdnih tal in pogostejših poškodbah na gozdnem drevju. Pogostejše pojavljanje ljudi (in psov) povzroča tudi večje vznemirjanje gozdnih živali.

5.4.2.2 Poučna funkcija

Gozdovi imajo tudi poučno funkcijo. V ta namen so uredili učni poti ob Rakah in na Vojskem (Gozdnogospodarski načrt ... 2005-2014, 1998-2007). Obe učni poti sta speljani večinoma po gozdu. Učna pot na Vojskem, ki služi predvsem Centru šolskih in obšolskih dejavnosti, je opremljena tudi z informacijskimi tablam. Za učno pot ob Rakah, ki vodi od mesta Idrije, do Divjega jezera, je izdelan tudi vodnik, v katerem je poleg drevesnih vrst predstavljen tudi gozdni ekosistem. Ta učna pot služi tako osnovnošolcem, kot tudi srednješolcem, ki poleg tega izvajajo tam tudi rekreacijske dejavnosti (tek, sprehodi, športni dnevi ...).

5.4.2.3 Higienko-zdravstvena funkcija

Higienko-zdravstveno funkcijo imajo gozdovi v okolici naselij, ki blažijo emisije onesnaževalcev. To funkcijo imajo tudi gozdovi v okolici odlagališč odpadkov v Raskovcu in Ljubevču. Bolj poudarjeno zaščitno funkcijo pa imajo gozdovi hrasta in belega gabra v neposredni bližini topilnice rudnika živega srebra in razvijajoče se industrijske cone v Idriji

(Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002-2011, 2003-2012).

5.4.2.4 Zaščitna funkcija

To funkcijo opravljajo gozdovi na strmih pobočjih, ki ščitijo infrastrukturo pred valečim kamenjem, pred snežnimi in zemeljskimi plazovi ter pred ostalimi nevarnostmi iz strmih pobočij (suho drevje, izruvana drevesa). To funkcijo imajo predvsem gozdovi ob regionalnih in lokalnih cestah (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008).

5.4.2.5 Raziskovalna funkcija

Raziskovalno funkcijo imajo gozdovi, ki so vključeni v dolgoročneje raziskave z namenom študija zgradbe in zakonitosti razvoja gozda. Sem spadajo tudi gozdovi na raziskovalnih površinah (pragozd Bukov vrh ter raziskovalne ploskve Biotehniške fakultete) in gozdovi okrog raziskovalnih objektov ter gozdni rezervati. Raziskovalna funkcija je prisotna v naravnih rezervatih. To so gozdovi, prepuščeni naravnemu razvoju, v katerem spremljamo stanje in ugotavljamo morebitne spremembe. Ti gozdovi so pogosto na slabših rastiščih in s poudarjeno varovalno funkcijo (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007).

5.4.2.6 Funkcija varovanja naravne dediščine in drugih vrednot okolja

Funkcijo varovanja naravne dediščine predstavljajo tisti deli sooblikovanega okolja, ki imajo poleg materialne tudi določeno naravno vrednost. Le ti so tudi sestavina gozda in s tem gospodarjenja z njim. Gozd je lahko objekt varovanja naravnih vrednot (gozdni rezervati) ali pa sestavni del objektov, ki predstavljajo naravno vrednoto (Gozdnogospodarski načrt ... 2005-2014).

Opis naravnih in kulturnih znamenitosti na območju občine Idrija naveden v naravovarstvenih smernicah za Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Idrija I

2005-2014, ki jih je izdelal Zavod za varstvo narave, območna enota Nova gorica; ter v strokovnih osnovah za razglasitev krajinskega parka Zgornja Idrijca.

5.4.2.7 Funkcija varovanja kulturne dediščine

Za Idrijsko Cerkljansko območje je podrobno izdelan pregled kulturnih znamenitosti, ki so opisane tudi v gozdnogospodarskih načrtih enot na območju (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002-2011, 2003-2012). Ker jih je veliko, jih tu ne bom omenjala.

5.4.2.8 Estetska funkcija

Z rekreacijsko funkcijo pridobiva na pomenu tudi estetska funkcija, ki jo ima gozd kot sestavni del krajine. Poleg procesov zaraščanja na podobo gozdne krajine negativno vplivajo tudi preseke električnih daljnovodov, gozdne monokulture ter divja odlagališča smeti. Potrebne gradnje električnih daljnovodov bodo morale biti usmerjene preko slabših gozdnih rastišč. Gozdne nasade ene drevesne vrste naj bi ustvarjali le izjemoma, na manjših površinah (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008).

5.4.3 Proizvodne funkcije gozda

5.4.3.1 Lovnogospodarska funkcija

Lovnogospodarsko funkcijo opravljamo predvsem v tistih delih gozda, ki omogočajo izboljšanje prehranskih razmer divjadi. Sem uvrščamo intenzivno vzdrževane jase in njive na katerih pridelujemo krmo za divjad. Pomembno vlogo imajo gozdovi in grmišča na zaraščajočih površinah, kjer divjad in objedanje rastlinja ne pomeni gospodarske škode. Pomembne so tudi površine na območjih opuščenih kmetij in lazi znotraj gozda, kjer se izmenjujejo travniki, grmičevje in gozd. Gozdovi na severovzhodnih pobočjih nad Idrijco in gozdovi nad Kanomljico imajo na precejšnji površini poleg varovalne tudi poudarjeno varstveno in prehransko funkcijo za divjad (mirne cone za gamsa in divjega petelina). Na tem območju sta tudi mrhovišči za medveda. Po proizvodnih značilnostih so to gozdovi z

manj pomembno lesnoproizvodno funkcijo oz. trajno varovalni gozdovi (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002-2011, 2003-2012).

5.4.3.2 Lesnoproizvodna funkcija

Lesnoproizvodna funkcija gozda je vezana na proizvodnjo biomase gozdu in zadovoljevanje človekovih potreb po lesu. Pomembnost te funkcije določajo rastiščni potenciali, ki so mestoma precej veliki. Zadovoljevanje te funkcije omogoča infrastruktura v gozdu (ceste, vlake) in opremljenost z delovnimi sredstvi. Gozdovi, v katerih pridobivanje lesa ni načrtovano, nimajo lesnoproizvodne funkcije. Potrebe po lesu ostajajo še vedno približno enako velike, kot v preteklosti, predvsem kar zadeva tehnični les. Večajo pa se potrebe po lesu za kurjavo. Ta predstavlja večinski delež pri ogrevanju gospodinjstev na deželi. Dokaj dobra prepredenost gozdov s cestami, dobra rastišča in razmeroma velik delež državnih gozdov, zagotavljajo ugodne razmere za delovanje te funkcije gozda. Lesnoproizvodna funkcija je omejena predvsem na predelih varovalnih gozdov in na predelih, kjer so poudarjene biotopska funkcija in funkcija varovanja naravne dediščine in drugih vrednot okolja. Lesnoproizvodno funkcijo v enoti ogrožajo predvsem naravne ujme (vetrolomi, žled) in mestoma tudi slabo pomlajevanje zaradi prevelikega števila divjadi, predvsem jelenjadi (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002-2011, 2003-2012).

5.4.3.3 Funkcija pridobivanja drugih gozdnih dobrin

S to funkcijo so povezane dejavnosti, ki se nanašajo predvsem na nabiranje gozdnih sadežev (gobe, jagode, borovnice) ter pridobivanje drugih stranskih proizvodov gozda (zelišča, mah za dekoracijo, ...). Nabiranje gozdnih sadežev je prisotno na celotnem področju, vendar so količine oziroma obremenjenost gozda z nabiranjem zelo majhne. Negativni vpliv se kaže v vznemirjanju živali. To problematiko vznemirjanja živali bomo podrobneje obrazložili v poglavju 8.2. Negativne posledice so vidne predvsem v jesenskem času, ko je čas za nabiranje gob. Gobarjenje je med domačini in prebivalci mest močno razširjeno in kar lahko negativno vpliva na razširjenost nekaterih vrst gob. Nabiranje

zelišč, jagod, malin, robidnic ter ostalih naravnih dobrin v gozdu je manjšega pomena (Gozdnogospodarski načrt ... 1999-2008, 2005-2014, 1998-2007, 2000-2009, 2002-2011, 2003-2012).

6 UPRAVLJANJE Z DIVJADJO

Na Idrijsko Cerkljanskem območju so lovišča lovskih družin: Krekovše, Idrija, Javornik, Dole, Porezen in Otavnik. Skupaj obsegajo 42.362 ha, od tega je 40.568 ha lovne površine. Vse lovske družine območja so združene v Lovsko zvezo Idrija. Lovišča pa spadajo v Zahodno visoko kraško lovsko upravljavsko območje (LUO), razen lovišči Otavnik in Porezen, ki spadata v Triglavsko lovsko LUO (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010). V okviru LUO lovišča usklajujejo gospodarjenje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem. Od leta 1995 dalje je načrtovanje gospodarjenja z divjadjo in njenim življenjskim okoljem prevzel Zavod za gozdove. Osnova načrtovanja večine vrst je tako LUO, oziroma zaokroženo populacijsko območje posamezne vrste. Vsa lovišča gospodarijo v okviru dolgoročnih in letnih načrtov. Velika zaraščenost območja povzroča preglavice pri gospodarjenju z divjadjo. Divjad ima dobro kritje kar otežuje lov.

6.1 ZGODOVINA GOSPODARJENJA Z DIVJADJO

Leta 1983 so lovci sprejeli nov način gospodarjenja, ki ima za osnovni cilj obravnavanje divjadi skupaj z njenim življenjskim okoljem. Tako so prešli na ekosistemski način gospodarjenja. Zavaljo zanesljivih in objektivnih informacij o razmerah, dogajanjih in odnosih v ekosistemu, so se lovci odločili, da vzamejo za osnovo svojega nadaljnjega dela metodo kontrolnih mehanizmov ekosistemov. Hkrati so se lovci odločili, da je treba gospodariti s celotnimi populacijami najpomembnejših vrst, brez upoštevanja mej posameznih lovišč (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

Pri gospodarjenju z divjadjo nam metoda kontrolnih mehanizmov omogoča ugotoviti relativen odnos med divjadjo in njenim življenjskim okoljem. Ni nam treba poznati številčnosti živali v populaciji, njihove spolne in starostne strukture ter podobno, pač pa usklajenost med divjadjo in njenim okoljem ugotovimo na podlagi spreminjanja (natančno merljivih) kazalcev, npr. objedenost mladja (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010). Spremljanje parametrov se je začelo leta 1984 ter na enak način poteka še danes.

Celoten delovni program metode kontrolnih mehanizmov je bil sestavljen iz naslednjih med seboj povezanih področij (Vončina in Koren, cit. po Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

- spremljanje parametrov posamezne populacije,
- spremljanje objedenosti rastlinstva,
- analiziranje prehrambenih značilnosti populacije,
- spremljanje zdravstvenega stanja populacije.

Pred tem so lovci obravnavali divjad brez povezave z njenim okoljem. Lovce je vodila želja po dobrih trofejah in manj skrb za biološko zdravo divjad. Za določanje letnih prirastkov je lovcem služilo v spomladanskem času določeno absolutno število živali v nekem prostoru. Iz teh podatkov, so izračunali letne prirastke in izgube, načrtovali odstrel, tako po številu kot sestavi. Pri tem so ugotovili velike napake, zaradi česar se je močno povečalo število določenih vrst in s tem posledično tudi škoda. To je pripeljalo do sporov med lovci, gozdarji in kmeti (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

6.2 ŠKODE NA KMETIJSKIH KULTURAH IN DOMAČI ŽIVINI

Pritisk rastlinojede divjadi na gozdne ekosisteme (objedenost) popušča. To je predvsem posledica povečevanja števila odstreljenih rastlinojedov (predvsem jelenjadi) (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010). Škode so lovci in kmetje preprečili z uporabo tehničnih (postavitev električnega pastirja) in kemičnih sredstev (razdeljevanje kemičnih sredstev, predvsem odvrčala Arbin), odpravili pa predvsem z fizičnim delom (poravnava travnikov, ki so jih razrili prašiči).

6.3 IZVEDENI UKREPI ZA IZBOLJŠANJE ŽIVLJENJSKIH POGOJEV ŽIVALI

Na Idrijsko Cerkljanskem lovci opravljajo različne dejavnosti. Tu že nekaj časa velja, da lovec ni le tisti, ki strelja, temveč je njegovih nalog več, kot npr. pomagati živalim z dokrmeljevanjem, postavljanjem gnezdnic, živali opazovati ter o tem poročati Zavodu za gozdove. Med pomembnimi nalogami lovca je tudi osveščanje javnosti o tem, kako se obnašati v gozdu. Kot poznavalec živalskega okolja, njihovih navad ter potreb poučevati javnost o tem, včasih tudi opozoriti na nepravilnosti in jih tako preprečiti. Zavedajo se, da lovec ne more uresničevati svojega poslanstva, če je zgolj osredotočen na lovno zanimive vrste. Po podatkih iz Letnega lovskoupravljaljskega načrta Zahodno visoko kraškega lovsko upravljaljskega območja za leto 2006, je najpomembnejša med nalogami vzdrževanje pašnikov s košnjo (spravilo sena in gnojenje travnikov), katerega so v letu 2005 realizirali v celoti in so po načrtu realizacije nad zgornjo želeno mejo. To pomeni, da so pokosili več kot 1,5 ha/1000 ha površine lovišča. Z vzdrževanjem grmišč in gozdnega roba so tudi presegli načrt, torej 0,5 ha/1000 ha lovne površine. Vzdržujejo pašnike za malo divjad ter mokrišča, izdelujejo in vzdržujejo kaluže, postavljajo in vzdržujejo gnezdnice, sadijo in vzdržujejo plodno drevje in grmovje, vsekakor pa ne gre zanemariti zimskega krmljenja. Število krmišč je določeno (v lovsko upravljaljskem načrtu) in sicer eno na 1000 ha lovišča. Ta krmišča so namenjena jelenjadi in divjim prašičem. V to skupino pa ne uvrščam krmišč za malo divjad. Jelenjad krmijo od septembra do decembra z močno krmo (kot so žita, pesni rezanci), v zimskih in spomladanskih mesecih pa s sočno in voluminozno krmo. Krmljenje srnjadi je prepovedano.

Lovci izvajajo še preprečevalno krmljenje, v glavnem z močnimi krmili. S tem preprečijo vdor divjih prašičev na območja njiv in travnikov, kjer bi povzročali gospodarsko škodo. Zaradi potreb po redukciji populacije na osrednjem območju divjega prašiča, je na vseh krmiščih dovoljen tudi odstrel. Na mrhovišča so namesto mrhovine polagali močna krmila. Medveda ne krmijo z mrhovino, temveč le s sadjem in močnimi krmili. Tudi načrt obdelave krmnih njiv so presegli. Nastavljali so solnice, v zimskem času pa tudi sekali drevje. Kar precej časa so v letu 2005 porabili tudi za varstvo in monitoring divjadi, ki se nanaša predvsem na spremljanje številčnosti naslednjih živali: divji petelin, gozdni jereb, ptice pevke, planinski orel, sove, siva čaplja, bela čaplja, kotorna ter velike zveri. Ukrep

lovci izvajajo v obsegu približno 42 ur na lovišče (Letni lovskoupravljaljski načrt Zahodno visoko kraškega lovskoupravljaljskega območja za leto 2006).

7 ŽIVALSKÉ VRSTE

7.1 SRNJAD (*CAPREOLUS CAPREOLUS*)

Slika 1: Srnjak (Osnovna šola Tržič, 2008)

Slika 2: Srna (Lovački savez Srbije, 2008a)

7.1.1 Splošne značilnosti

Splošne značilnosti srnjadi povzemam po knjigi Srnjad (Krže, 2000). Srna je najmanjši evropski predstavnik družine jelenov. Odrasel srnjak tehta do 25 kg, srna nekoliko manj. Je značilen smukalec, prilagojen na življenje v gosti podrasti in visoki travi. V gozdovih živi srnjad samotarsko, na jesen pa se srni pridružijo mladiči iz prejšnjega leta; nastane t. i. zimski trop. Na odprtih poljih srnjad pozimi živi v velikih, celo več desetglavih tropih. Vse leto se zadržuje na enem in istem območju, navadno tam, kjer se je skotila. Srnjad se najbolje počuti v gozdovih z gosto podrastjo in v grmiščih. Najbolj ji ustreza mozaičen preplet travnikov, pašnikov in njiv z majhnimi gozdički.

V primerjavi s telesom ima srna močne dolge noge, močna in mišičava stegna, ki ji omogočajo izrazito dolge in visoke skoke. Pri srni je mišičevje najmočnejše na tistih delih telesa, ki najbolj sodelujejo pri gibanju (stegna, pleča, hrbet). Samci imajo razmeroma šibko rogovje. Rep je majhen. Značilno je sezonsko spreminjanje dlake, tako poznamo poletno in zimsko obarvanost. Srnjaki imajo poleg skočne in medparkeljne žleze, ki jih imajo tudi srne, tudi posebno čelno žlezo, ki je namenjena izključno označevanju teritorija. Njeno izločanje je povečano v času prska (pomladno označevanje teritorija). Zato

drgnjenje z rogovi ob veje ni namenjeno zgolj očiščevanju rogovja, pač pa predvsem povečanemu izločanju čelne žleze. Popolno zobovje šteje 32 do 34 zob. V zgornji čeljusti ni sekalcev, pač pa jih nadomešča trda, prožna koža. Zato srnjad vejice ne odgrizne gladko, pač pa jo odlomi. Ima mlečno in nato stalno zobovje. Srna je prežvekovalec in značilen izbiralec krme. Vamp je največji del prebavnega trakta. Med prežvekovalci ima relativno najmanjši vamp, zato je potreben hiter pretok hranilnih snovi skozi prebavni trakt, saj ima visoke potrebe po energiji. Zato se hrani pogosteje, vendar so obroki količinsko razmeroma skromni. Prežvekuje pogosto, vendar kratko. Srnjad se ne pase na travnikih kot jelenjad. S travo se krmi le bolj naključno. Nekoliko pogosteje le v poletnem obdobju, v času cvetenja. Priljubljena so zelišča in tudi robida., ki lahko vplivajo tudi na notranje zajedalce. Bubernik (1959, cit. po Krže, 2000) je pašo srnjadi razdelil na 4 skupine: mehko (zelišča, trava, stročnice, gobe, sadje), žilavo (poganjki, vejice, lubje), trdo (kostanj, želod, žir) ter balastne snovi (zemlja, kamenčki, suhe iglice in podobno). Srnjad se dobro prilagodi na kmetijske kulture. Na kmetijskih površinah so škode predvsem v zimskem času, v sadovnjakih. V nasadih jablan in češenj je objedanje pogostejše, medtem ko so hruške in slive manj ogrožene. Ponekod obiskuje zelenjavne nasade in nasade cvetja. Najraje ima fižol, zelje, grah in sojo, pa tudi ohrovt in jagode. Od cvetja pa vrtnice, nageljne, astre, begonje, mačehe. Škodo povzroča tudi v vinogradih. Ima prehransko prilagoditveno sposobnost, a ne prenese nenadnih prehranskih sprememb. Najpomembnejše so poškodbe gozdnih kultur z objedanjem. Ueckermann (1957, cit. po Krže, 2000) je sestavil zaporedje posameznih drevesnih vrst. Med prednostne je uvrstil hrast, jelko, jesen, javor, gladki in črni bor. Močno objedeni so bori, bukev, lipa in smreka, medtem ko so zmerno objedene trepetlika in macesen. Redko ali sploh ne objedane vrste so topoli, jelše, breze. Objedenost je odvisna od številčnosti srnjadi, lege površin, dejavnika vznemirjenja, poteka zime, zastopanosti drugih vrst in od zaščitnih ukrepov. Priljubljenost posameznih drevesnih vrst je zatoj lahko krajevno zelo različna. Za guljenje (drgnjenje rogovja) ima srnjad najraje macesen, lipo, jelšo in bor. Bolj so ogrožena robna in osamljena rastoča drevesa ter drevesa na gozdnem robu.

Parjenje poteka od julija do avgusta. Srna se goni 3 do 4 dni. Takrat zapusti mladiče, vendar je z njimi v stalni akustični ali vonjalni povezavi. Ko jo srnjak zapusti se ponovno pridruži mladičem, srnjak pa išče druge goneče srne. Med iskanjem in gonjo so srnjaki

razmeroma nepazljivi. Pogosti so tudi teritorialni spopadi. Srna je namreč edini parkljar z odloženo implantacijo. To pomeni, da se oplojeno jajčece v maternici prvih 14 dni hitro deli, nato pa se prične 4,5 mesecev dolgo obdobje mirovanja. Brejost traja 5 mesecev, celotna brejost pa 267 do 295 dni (okoli 9 do 10 mesecev). V maju ali juniju naslednjega leta skoti enega do tri mladiče. V leglu sta najpogosteje dva, ki sta lahko različnih spolov. Polegajo v gozdnem robu v gosti zarasti, v predelih z močno ločenostjo med gozdom in travnikom pa na travnikih in njivah. V hribih dajejo prednost južnim legam. Mladiči shodijo šele po treh dneh. V osnovi so peščeno rjavi s črnimi in belimi pegami po telesu. Srnjačku zraste prvo rogovje že novembra ali decembra, februarja pa mu odpade. Rogovje je kostna tvorba. Odraslemu srnjaku začne rasti rogovje decembra, do konca marca ali aprila pa je že povsem razvito in očiščeno. Odpade mu od septembra do novembra (Krže, 2000).

Voh je najpomembnejše in najbolj razvito čutilo pri srnjadi in neposredno vpliva na številne vedenjske oblike. O sposobnosti sluha srnjadi vladajo različna mnenja, utemeljena tudi tako, da se srnjad na različne glasove različno odziva. V odnosu do jelenjadi se srnjad odzove z umikom. V okoljih z veliko jelenjadi je znano, da je srnjad telesno in po rogovju šibkejša. Pogostost vrst bolj odvisna od starostnega sestava gozdov kot od medvrstnih vplivov jelenjadi in srnjadi. Srnjad je najpogostejša v mladih sestojih in goščah. Z odraščanjem sestojev je srnjad vse redkejša, poveča pa se številčnost jelenjadi. Pred velikimi plenilci (volk, ris, medved) se srna umakne z begom, enako ravna, ko zazna psa. Umakne se tudi divjim prašičem. Manjše plenilce (kuna, divja mačka, lisica) pozorno spremlja, ko se preveč približa mladiču, odločno napade. Zlasti pa njene mladiče ogroža planinski orel. Nanj se srna odzove z begom ali z udarci prednjih nog. Ko opazi bežečega zajca, z begom sledi tudi srnjad. S pašo ovc jih popolnoma izženemo iz takih predelov. Različen odnos ima do govedi, ponekod se izogiba teh pašnikov, drugje pa se pasejo skupaj (Krže, 2000).

7.1.2 Stanje na območju

Kot je razvidno iz Desetletnega lovskogojitvenega načrta za Idrijsko lovsko upravljavsko območje 2001-2010 je na Idrijsko Cerkljanskem območju srnjad najpomembnejša divjad,

katere številčnosti zadnje desetletje upada. Spolna in starostna struktura sta stabilni, tako da zagotavljata pravilne socialne, znotraj vrstne odnose. Enako velja za prirastek populacije. Vzrok upadu številčnosti je sprememba življenjskega okolja zaradi zaraščanja. Srnjad si išče prostor čedalje bolj v nižjih predelih. Tu pa je paša praviloma ob glavnih prometnicah. Tako se je povečalo število cestnih povozov, ki prevladuje med vzroki nenaravnih izgub. Nekaj je izgub zaradi risa. Delež naravnih izgub močno pada (večjih poginov zaradi bolezni ni).

Srnjad je prisotna na celotnem območju, a življenjski pogoji niso povsod enaki. Zavaljo boljšega gospodarjenja s to vrsto so v Lovskogojitvenem načrtu območje razdelili na pet različnih habitatov (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010). Habitate se je oštevilčilo tako, da ugodnost življenjskih pogojev pada od prvega do petega, in so prostorsko omejeni neodvisno od mej posameznih lovskih družin. Habitat osebka oziroma populacije je prostor, kjer ta živi, ali prostor, kjer bi lahko živel.

Za prvi habitat je značilno izredno mozaično prepletanje obdelanih kmetijskih in gozdnih površin, torej visok delež gozdnega roba, ki je najpomembnejši bivalni in prehranjevalni prostor. Ta je prehrabeno izredno bogat, še posebej z grmovnimi vrstami pomembnimi za srnjad. Značilna je zasebna posest z velikimi in lastniško zaokroženimi parcelami. To je območje Cerkljanskega vrha, preko Otaleža in Jazen, nato se nadaljuje ob meji z Gorenjsko na Ledinsko planoto do Vrsnika (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

Življenjski pogoji so v drugem habitatu slabši predvsem zato, ker ta zajema planote (Šebreljska, Vojskarska, Dolska, Črnovrško – Zadloška), ki ležijo na nadmorski višini od okoli 800 do 1000 m.n.v., v tem habitatu so dolge in hude zime (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

Tretji habitat je razporejen po celotnem območju na štirih ločenih površinah. Majhen del predstavlja pobočje Drnove nad Poljanami na vzhodu Cerkljanske, večji del se razprostira nad desnim bregom reke Idrijce od Pirhove luknje preko Reke, Orehka, Bukovega do zahodne meje s tolminsko občino. Največji del predstavljajo predvsem prisojni bregovi

Kanomlje, Galic nad Idrijo in Spodnjo Idrijo, vsa okolica Idrije, Čekovnik, oba bregova Žirovnice in desni breg Zale preko Jeličnega vrha do Veharš. Značilni so gozdni predeli na osončenih pobočjih. Prevladujejo strmi tereni ter prehrambeno in bivalno slabši gozni rob (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

V četrtem habitatu so strma osojna pobočja z majhnim deležem zunanjega gozdnega roba. Prevladujejo gozdovi v strnjenih kompleksih v glavnem brez podrasti z malo grmovnimi vrstami. To so pobočja Porezna in Kojce, na levem bregu Idrijce na pobočjih Masor in Jagršč do meje s Tolminsko, pobočja v zgornjem toku Idrijce, vsa pobočja nad Belco, levi breg Zale in področje Cerkovnega vrha nad Spodnjo Idrijo (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

Peti habitat leži na nadmorski višini nad 1100 metri z veliko padavinami in hudimi dolgimi zimami. Strnjeni gozdni kompleksi z majhno in slabo izbiro rastlinskih vrst primernih za prehrano. V tem habitatu je gozdni rob najmanjši. Tako ta habitat predstavlja najslabše življenjske pogoje za srnjad. Ta se razprostira od Nadrta, preko Javonika, Tisovca in Poslušanja do Škrbine (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

Iz opredelitve habitatov so jasno razvidne prehrambene in bivalne potrebe srnjadi. Ter tudi njihova povezanost s prisotnostjo ljudi, saj je v našem primeru na najbolj poseljenem delu območja največ srnjadi. Kjer se prepletajo površine gozd, travnik, torej kjer človek vzdržuje travnike in gozd, je za srnjad ugoden habitat (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

Krmljenje srnjadi je prepovedano, za izboljšanje prehrambenih razmer je najpomembnejše košenje travnikov in vzdrževanje gozdnega roba. Gozdni rob je tako pomemben zato, ker živali v njem najdejo kritje, hrano, varuje jih tudi pred vetrom. Ukrep, ki pripomore k izboljšanju prehrambenih razmer srnjadi je tudi omejitev nabiranja gozdnih sadežev, sečnja dreves v zimskem času in izdelava (v drva) po koncu zime (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

Srnjad ne povzroča veliko škode, tako da o konflikth z njenim bivalnim okoljem ne moremo govoriti (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010). Srnjad je zaradi načina življenja odličn kazalec ekoloških sprememb.

7.1.2.1 Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

Strokovnjaki iz področja gospodarjenja s prostoživečimi živalmi na območju v prihodnosti pričakujejo neugodne medsebojne vplive med srnjadjo in jelenjadjo. Jelen je namreč vrsta, ki se zaradi novo nastalih ugodnih razmer, zelo širi. Vendar ni vrsta, ki bi odločilno vplivala na številčnost in prostorsko porazdelitev srnjadi v regiji (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

Cilji gospodarjenja s srnjadjo je stabilna, vitalna populacija naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena z okoljem. Naravna starostna struktura pomeni številčnejša srednja generacija, saj je od nje odvisna vitalnost populacije. V spolni strukturi pa številčno prevladujejo srne. Strokovnjaki iz področja gospodarjenja s prostoživečimi živalmi na območju pričakujejo tudi rahel dvig številčnosti, ki ne sme biti previsok (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.2 JELENJAD (*CERVUS ELAPHUS*)

Slika 3: Košuta in jelen (Lovački savez Srbije, 2008b)

7.2.1 Splošne značilnosti

Splošne značilnosti povzemam po knjigi Jelenjad II (Von Raesfeld in Reulecke, 1991). Naši jeleni tehtajo do 250 kg, košute pa do 150 kg. Na vitkih nogah ima jelen mišičasto in skladno telo. Samci nosijo veliko rogovje. Prav to rogovje je že od nekdaj je zanimiva trofeja. Prvo rogovje, začne rasti v starosti 12 do 14 mesecev. Jelen ima največje rogovje po desetih letih. Rogovje odraslega jelena je sestavljeno iz dveh vej (parožki). Parožki na vrhu veje tvorijo t. i. krono. Rogovje je v času rasti kosmato. Jelen rogovje oguli oziroma očisti, nato pa se obarva.

Jelenjad se raje zadržuje na odprti pokrajini, da pravočasno spoznajo svoje sovražnike. Pri tem je njihova prednost socialno združevanje v trop. Več živali skupaj sestavlja trop, lahko je trop košut, trop jelenov ali pa mešan trop. Pri prvih in zadnjih vodi trop košuta (matriarhalna organiziranost). So pa tudi samotarske živali. Osirotela teleta, bolne, ranjene ali oslabele živali so izgnane iz tropa oziroma ga prostovoljno zapustijo. V gozdnatih okoljih so tropi najmanjši, kjer pa so veliki deleži negozdnih površin, so enote večje, največje pa na odprti neporasli krajini. Značilno je rangiranje oziroma razvrščanje živali v tropu po moči. Jelen brani svoj teritorij, saj ne prenaša navzočnosti enakovrednih sovrstnikov. Zato označuje lasten revir je z vonjalnimi (zlasti iz žleze solznice) in

glasovnimi signali, tudi grebe, zabada rogove v tla in izvaja kalužanje. Kot srnjad tudi jelenjad menja dlako. Tako je rdečkasta poletna in temnejša zimska. Teleta jelenjadi so izrazito belo pikasta, ta barva se po šestih tednih izgubi. Čutila imajo podobno razvita kot srnjad, tako je voh najpomembnejše čutilo (Von Raesfeld in Reulecke, 1991).

Jelen v začetku parjenja (ruka), spremeni videz. To se zgodi septembra. Na vratu začne preraščati staro grivo izrazitejša in temnejša. Mišičevje na tilniku se okrepi, jabolko izstopi. Deluje bolj mogočno. Sledijo spopadi z rogovji. Ruk se praviloma začne koncem septembra. Košuta je zrela za oploditev le dan ali dva, nato je breja 33 do 34 tednov, torej maja ali junija skoti navadno le enega teleta. Mati ga doji približno 3 mesece. Življenjska doba je 15 do 20 let, povprečna pa 5 do 6 let (Von Raesfeld in Reulecke, 1991).

Tudi jelenjad je prežvekovalec in izbiralec. Največji delež v jelenovi prehrani predstavljajo trave. S travami se prehranjuje prek celega leta. Zelišča imajo pri jelenjadi manjšo vlogo kot pri srnjadi, saj le nadomeščajo primanjkljaj trav. Negovani travniki so najpomembnejši vir tovrstne krme. Negovani travniki so pomemben dejavnik pri zmanjševanju škod od jelenjadi. Zatorej sta ponavljajoča se košnja in dogonojevanje najpomembnejša ukrepa. Hrani se s travami, listjem, popjem, grmovnimi in drevesnimi poganjki, plodovi, lišaji, mahovi, lubjem številnih dreves, poljskimi pridelki, gomolji. Izbira vrste, ki so v določenem okolju dovolj zastopane, dostopne in primerno hranljive. Pomembnost posameznih rastlinskih vrst je odvisna od njihove dostopnosti in razširjenosti v prostoru ter od priljubljenosti, ki oblikujeta okusnost in hranilna vrednost. Celotnega prehranskega spektra posamezne vrste pa, žal, še ni mogoče v celoti spoznati. V sestavi prehrane ima pomemben vpliv tudi letni čas. Iglavce (iglice, vejice, vršičke) jedo le pozimi, kmetijske kulture, predvsem koruzo in okopavine ter sadje, pa jeseni in poleti. S prostorskim in časovnim načrtovanjem sečnje jelke je mogoče blažiti zožene zimske prehranske razmere in nadomestiti pomemben delež hrane, ki bi jo jelenjad sicer morala poiskati v okolju. V splošnem postaja dopolnilno zimsko krmljenje nujna sestavina upravljanja s populacijami jelenjadi. Z dopolnilnim krmljenjem vplivamo na zmanjšanje obsega poškodb zaradi objedanja mladja in posebej zimskega obgrizanja lubja iglavcev. Z nepravilno sestavo dopolnilne krme ter neustreznim izborom območij dosežemo ravno nasprotno učinke, kot smo jih načrtovali (Von Raesfeld in Reulecke, 1991). Ohranjanje naravne pestrosti je

bistveno uspešnejši in cenejši ukrep vzdrževanja prehranskih razmer, kot sajenje priljubljenih rastlinskih vrst. Pri oblikovanju velikih nasadov iglavcev že pri samem načrtovanju vnaprej predvidimo in omejimo nastanek poškodb bodočega gozda. Sneg upočasnjuje gibanje, dviguje porabo energije za gibanje in zmanjšuje dostopnost krme. Zato spremeni področije aktivnosti, kar pomeni premik v zimovališča. Posebej so prizadete mlade, nedorasle živali, ker imajo krajše noge ter še nimajo popolno razvitega zobovja. Poleg tega ima majhen volumen vampa in manjše tolerance do nizkih temperatur.

Jelenjad je dnevno in nočno aktivna. Pase se štiri do pet krat v 24. urah, sledijo prežvekovanje, počitek in druge aktivnosti. V poletnem obdobju vodo pije, pozimi pa jo pridobiva vezano v rastlinskih celicah, zato se poveča objedanje drevja. Tudi liže sneg. Hrano dobiva z objedanjem, grizenjem in puljenjem. Z izjemo mladice lahko objedena rastlina živi dalje, ali pa se njena količina še poveča (jerebika). V gozdu jelenjad povzroča škodo z lupljenjem. Vrste, ki jih lupi najpogosteje so smreka, jesen, jerebika, jelka, hrast in bukev. Obstajajo številne protislovne trditve o časovni razporeditvi lupljenja. Lotijo se vej, debla ali korenin, zaradi česar rastline gnijejo. Nekatere rastlinske vrste prenašajo poškodbe bolje, za druge pa so poškodbe usodne, kar je odvisno tudi od velikosti poškodbe in poteka gnilobe. V primerjavi s smreko, so poškodbe na bukvi manjše. Hrast, jesen, javor in jerebika, pa tudi macesen in jelka poškodbe hitro prekrijejo. Lubje v prehranskem smislu ustreza srednje kakovostnemu travniškemu senu, vsebuje pa tudi veliko vode. Lubje iglavcev (največ smrekovo lubje) vsebuje več vode kot lubje listavcev. Mešani gozdovi z velikim deležem grmovja so pri enaki zastopanosti jelenjadi veliko manj objedeni kot monokulturni in s podrastjo revni gozdovi (Von Raesfeld in Reulecke, 1991).

Največji sovražnik jelenjadi je človek. Na severu Evrope mu za človekom sledi volk in medved, ki pa se jelenjadi loti le redko ali zgolj slučajno. Nevarni so tudi klateški psi, zlasti če lovijo v paru (Von Raesfeld in Reulecke, 1991).

7.2.2 Stanje na območju

Kot je razvidno iz Desetletnega lovskogojitvenega načrta za Idrijsko lovskoupravljaljsko območje 2001-2010, so bivalne in prehrambene razmere so za jelenjad na Idrijsko

Cerkljanskem območju zelo ugodne. Osnovni vzrok za razširitev jelenjadi je intenzivno zaraščanje kmetijskih površin. Jelenjad je vrsta, ki številčno narašča. Sestavo populacije lovci nadzorujejo in usmerjajo tako, da bo živel v sožitju z drugimi vrstami in njenim okoljem. Jelenjad na področju pripada dvema različnima in prostorsko ločenima populacijama, Tolminski (lovišči Porezen in Otavnik) in Zahodnovisokokraški (ostala lovišča). Gre za samostojni populaciji, ki sta preko biokoridorjev povezani z ostalimi populacijami. Jelenjad je v regiji neenakomerno porazdeljena. Večina regije je robno območje, razen lovišča Krekovše, ki je osredno. Gostota jelenjadi pada od vzhoda proti zahodu. Pred letom 1995 se z jelenjadjo ni načrtno gospodarilo, zato so v odstrelu prevladovali trofejni jeleni. Dvig odstrela v letih 1998 in 1999 pa je že posledica porasta številčnosti. Z varovanjem košut so hoteli povečevati številčnost jelenjadi in jo razširiti tudi na območja, kjer je še ni. Dosežena spolna, starostna struktura in prirastek populacije so zadovoljivi. Največ nenaravnih izgub je zaradi povozov, ostali so neznanega vzroka. Večjih zdravstvenih problemov in bolezni v populacijah ne poznamo.

O hudih konfliktnih populacije jelenjadi z njenim bivalnim okoljem danes še ne moremo govoriti, saj so škode še relativno majhne. Poseben problem predstavljajo škode, povzročene na gozdnem mladju in sicer z grizenjem in lupljenjem predvsem jelk in brestov (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

Poleg zimskega krmljenja je najpomembnejši ukrep za izboljšanje prehrane košnja travnikov. Krmi se z močno škrobno, sočno in voluminozno krmo (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.2.2.1 Medvrstni vplivi na ostale vrste živali

V zadnjem času lovci opažajo, da se jelenjad širi tudi na tipična področja gamsov in le te izpodriva. Na tipičnih in tradicionalnih področjih gamsov ima prednost gams. Ti odnosi še niso podrobneje proučeni, tako da jim bo treba v prihodnosti nameniti več pozornosti. Lovci pričakujejo neugodne odnose tudi s srnjadjo (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.3 GAMS (*RUPICAPRA RUPICAPRA*)

Slika 4: Gams (Lovska družina Radeče, 2008)

Gams je simbol slovenskih lovcev. O skrivnostnem belem gamsu z zlatimi rogovi in čudežno močjo govori slovenska bajka o Zlatorogu. V njej se simbolično kaže spopad med naravo in človeškim poseganjem v njeno ravnovesje. Lov na gamsa še velja za nekaj posebnega. Gamsov čop na lovčevem klobuku pa simbolizira močatost (Bizjak, 1998). Slovenija je v lovskem svetu poznana in razpoznavna po izredno lepih in bogatih gamsjih loviščih (Galjot, 1998).

7.3.1 Splošne značilnosti

Odrasli gamsi tehtajo 25 do 30 kg (Gams, 2007). Poleti so gamsi aktivni zjutraj in zvečer, pozimi pa nimajo določenega ritma aktivnosti. So družabne živali in le stari kozli so samotarji. Največje trope tvorijo koze z kozlički, spolno zreli kozli pa se družijo med seboj. Kozli pridejo h kozam le v času parjenja (prska), to je novembra in decembra. Brejost traja 25 do 27 tednov. V maju koza skoti enega ali dva (izjemoma tri) kozliča. Po dveh urah se mladi že postavijo na noge. Gams je manjši votlorog, ki je v plečih visok do 75 cm. Poleti je umazano rumeno rjav do temno siv. Zimska dlaka je daljša od letne, zato je poleti videti vitek, pozimi pa robusten in čokat. Na vsaki strani glave se mu prek oči vse do vrha gobca vleče široka temna proga ("vajeti"). Notranja stran uhljev je bela. Na čelu so pri obeh spolih razviti rogovi, imenovani roglji, ki so smolnato črni, v spodnjem delu ravni, na vrhu

pa zakrivljeni. Samci imajo debelejšje rogļe, ki so na vrhu bolj kljukasti. Źivljenjska doba gamsov je do 24 let. Koze živijo dlje.

Gams spada med manjšinske Źivalske vrste, kar pomeni, da v svetu število gamsov ni veliko. V prehrani gamsa so trave zastopane z velikim deleŹom. Mnoge spremembe v habitatu gamsa (npr. Źiĉnice, vleĉnice, smuĉišĉa) imajo veĉje negativne uĉinke kot naravni plenilci ali odstrel. Źnaĉilnosti habitata gamsa so predvsem skalnato z drevjem malo porašĉeno površino, posebno na apneni geološki podlagi in seveda primerno podnebje. Tako gams naseljuje velik del Slovenije. Gams posameznik ali manjši trop se vĉasih pojavi tudi na mestih, kjer gamsov prej še niso videli. To so mlajši gamsi, moĉne in Źivljenjsko najbolj sposobne Źivali, ki išĉejo nova obmoĉja zasnovanja populacij (Galjot, 1998). V narodnem parku Gran Paradiso so na podlagi opazovanj ugotavļjali, kakšno je obrambno obnašanje gamsa pri varovanju paritvenega obmoĉja. Ugotovili so, da izbere kozel primeren habitat, ki ga brani pred drugimi samci celo 4 do 5 let pred paritvijo. Ugotovili so tudi, da izbor reproduktivno uspešnih Źivali teĉe v starostnem razredu, ki vkljuĉuje primerke od 9 do 12 let. Ta ugotovitev bi morala spodbuditi k reviziji zdajšnjih metod lovstva, ki temeljijo predvsem na odstrelu ravno teh osebkov (Peracino, 1998).

7.3.2 Stanje na obmoĉju

Stanje na obmoĉju povzemam iz Desetletnega lovskogojitvenega naĉrta za Idrijsko lovskoupravljaljsko obmoĉje 2001-2010. Gams je za srnjadjo najpomembnejša divjad na Idrijsko Cerkljanskem obmoĉju. To so populacije gamsov, ki se nahajajo juŹno od Triglavske populacije. Razširjen je po celotni površini, vendar njegova porazdelitev ni enakomerna. Źivi v bolj ali manj velikih skupinah, za katere je znaĉilno, da so medsebojno povezane po biokoridorjih. Obstajajo pa tudi majhne skupine, številĉno tudi pod populacijskim minimumom, ki so stabilne in imajo teŹnjo po širitvi. Glede gostote populacije obstajata dve obmoĉji. V zahodnih lovišĉih je populacija gostejša, v lovišĉih na vzhodu pa redkejša. Populacija je stabilna. Glede starosti je bolje izgrajena kakor Triglavska populacija.

Odstrel gamsov tekom let niha. A ne zaradi nihanja številčnosti, temveč je posledica težavnosti lova na gamsa. Gamse gošarje je pač težje loviti. Gams je v povprečju relativno redka žival, zato je želja po trofeji velika. Vseeno je višina odstrela v primerjavi s prirastkom nizka. Posledica temu je rast populacije. Izgube gamsov so zelo majhne, večinoma so naravne in neznanega vzroka. Izgub zaradi tradicionalnih bolezni v preteklem desetletju ni več. Gamsjih garij in slepote v populaciji gamsov na Idrijsko Cerkljanskem še ni bilo. Najpomembnejša vlaganja časa in sredstev lovcev so v izboljševanje prehrambene osnove s košnjo travnikov in vzdrževanjem grmišč, v loviščih z večjim deležem gozda. Škode gams ne povzroča. Številčnost in struktura populacije gamsa je v pogledu do okolja ustrezna. Zimsko krmljenje je nepotrebno, saj se je izkazalo, da gams zelo redko vzame krmo. V času, ko je gams najbolj ranljiv, to je obdobje poleganja mladičev in prezimovanje, je potrebno in pomembno zagotoviti mir. Če gams živi v gozdu, moramo pri naravnem gospodarjenju z gozdom upoštevati biotopsko funkcijo gozda, kar pomeni za gamsa ohranjanje gozdnih jas, presek, borovničevja itd. Dodajanje soli v spomladanskem času pomeni za gamsa dodaten vir rudninskih snovi in olajša spomladanske prehode na sočno hrano. V gozdnih predelih s poudarjeno obnovo, ob cestah in gozdnih rezervatih postavljanje solnic ni dovoljeno (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010). Cilji gospodarjenja so poleg vitalne, zdrave populacije, naravne spolne in starostne strukture usklajene z okoljem, tudi ohranjanje zdajšnje številčnosti.

7.4 DIVJI PRAŠIČ (*SUS SCROFA*)

Slika 5: Divja svinja z mladiči (Sodja, 2008)

7.4.1 Splošne značilnosti

Divji prašič ima zajetno telo in kratke močne noge. Telo pokriva močna ščetinasta dlaka, ki je sivo rjava do temno rjava. Mladiči so temno rjavi, s svetlo vzdolžnimi progami. Pri odraslih živalih so posamezne dlake tudi bele. Po sredini hrbta je dlaka daljša, na trebuhu pa gostejša in volnata. Divji prašič je previdna in razumna žival. Aktiven je največ ponoči. Je vsejed, večino v prehrani pa sestavljajo podzemski deli rastlin in plodovi. V zemljo rije za nevretenčarji, rad pa se loti tudi mrhovine. Odrasli merjasci so samotarji. Tropu se približajo le v času parjenja (bukanja), to je od novembra do januarja. Svinja nosi 108 do 120 dni, skoti pa do 10 mladičev, od katerih jih preživi največ osem, kolikor ima svinja seskov (Divji prašič, 2007).

7.4.2 Stanje na območju

Po podatkih iz Desetletnega lovskogojitvenega načrta za Idrijsko lovskoupravljaljsko območje 2001-2010, je na Idrijsko Cerkljanskem robno območje divjega prašiča. Pojavlja

se predvsem v poletnih mesecih. Ko se pojavijo prašiči in z njimi povezane škode, se poveča tudi odstrel. V odstrelu prevladujejo samci. Škode so majhne, tako da lahko govorimo o usklajenem odnosu med prašičem in njegovim okoljem. Najpomembnejše vlaganje v življenjsko okolje je preprečevalno krmljenje, ki se izvaja le v lovišču, kjer je prašičev največ. To je LD Otavnik. S krmljenjem zadržimo prašiče izven območja obdelanih kmetijskih površin. Izvaja se tudi zimsko krmljenje. Večjih poginov zaradi bolezni ni.

7.5 POLJSKI ZAJEC (*Lepus europaeus*)

Slika 6: Poljski zajec (Branko, Vrbina, 2008)

7.5.1 Splošne značilnosti

Med samcem in samico pri poljskih zajcih skoraj ni nobene razlike v zunanosti. Pokriva jih gosta rjava dlaka, ki jo spomladi in jeseni menjajo. Zimska in letna barva sta si podobni in menjave niti ne opazimo. Od čutil je pri zajcu najbolj razvit sluh. Uhlja sta velika in gibljiva vsak zase. Kadar je žival na kaj pozorna, ju neprestano obrača na vse strani. Uhlji pa imajo še drugo nalogo, uravnavajo namreč telesno toploto. Tudi vid imajo zajci dober. Voh je pri njih slabši, vendar le za sledi človeka ali divjadi, sicer pa samec zavoha samico tudi nekaj kilometrov daleč. Zadnje noge ima precej daljše od sprednjih. Pri teku meče zadnje noge pred prednje, zato pušča za sabo značilno sled v obliki črke epsilon. Teče tudi s hitrostjo 60 km na uro. Prav tako dobro plava, vendar sam od sebe ne gre rad v vodo.

Krmi se z vso rastlinsko krmo, travami, zelišči, plodovi kmetijskih ali gozdnih rastlin in lubjem gozdnih ter sadnih dreves. Za hrano hodi vedno po istih poteh. Zajec je samotar. Vsak si izbere svoj življenjski prostor, ozemlje ki ga označuje, vendar ga ne brani. Je nočna žival. Zaspi sicer večkrat, za eno do eno in pol minute, vendar dan preleži v svojem ložu. Ložev ima več in jih po potrebi menjuje (Poljski zajec, 2007).

Poljski zajec je značilen prebivalec ravninskega dela, najdemo pa ga tudi v gozdnatem okolju. Samica poleže na leto tri do štiri legla, v katerih je do pet mladičev. Najnevarnejši naravni sovražnik je lisica, pa tudi kune belice, hermelini, štoklje, sive čaplje, vrane. Življenjsko okolje mu izboljšamo s puščanjem strnišča preko zime, setvijo pokrovnih vrst po žetvi, zeleni vmesni robovi med parcelami, z visoko ne košeno šopasto travo ter s pozno košnjo. Upadanje številčnosti poljskega zajca je posledica številnih sprememb v okolju, kot npr. povečan cestni promet, povečana uporaba pesticidov in »kemizacija« okolja, povečana številčnost lisic, tudi klimatske spremembe. Še vedno ne vedo, zakaj je upadanje številčnosti poljskega zajca tako drastično. Ker je pokazatelj ekoloških razmer v okolju, pravimo, da je bioindikatorska vrsta (Holst Christensen in Kolar, 2001).

7.5.2 Stanje na območju

Kot je razvidno iz Desetletnega lovskogojitvenega načrta za Idrijsko lovskoupravljaljsko območje 2001-2010 je poljski zajec pomembna divjad, ki danes zaradi zmanjšanega številčnega stanja populacije ni več zanimiv kot nekoč, ko je bil ena izmed glavnih lovni vrst divjadi. Prisoten je enakomerno na celotnem področju. Populacija ni številna in je v upadanju. Najbolj kritično za zajca so spremembe v naravnem okolju, kjer prevladuje kmetijska pridelava (Cerkljansko, visoke planote). Populacija zajca je v loviščih bolj gozdnatega sredogorja številčno majhna, toda bolj stabilna. Še vedno pričakujejo rahel upad številčnosti. Večina izgub je zaradi povozov, nekaj je tudi izgub zaradi bolezni. Krmljenje je dobrodošel ukrep. Krmi se na večjem področju in z dovolj velikim številom krmišč: koruzo, korenjem, repo, gomolji in ostalimi plodovi. Zimsko krmljenje je najbolj smiselno v okolici naravnih in oblikovanih okolij za vse vrste male divjadi.

7.6 LISICA (*Vulpes vulpes*)

Slika 7: Lisici (Divji petelin, 2008)

7.6.1 Splošne značilnosti

Kožuh ima lisica rdeče-rjave barve, vrat in trebuh pa sta bela, spodnji del nog in konca uhljev pa temni. Rep je dolg in košat, na koncu bel. Živi posamezno, redkeje v manjši skupini, in sicer v tleh v lisičini (brlogu), do katerega izkoplje več izhodov. Pari se enkrat do dvakrat letno, navado od januarja do marca. Brejost traja 52 dni, spomladi skoti od 4 do 8 mladičev (največ 12), ki se osamosvojijo po približno štirih mesecih. Lisjak pomaga pri vzreji. Lisica je predvsem nočna žival. Je zelo prilagodljiva. Lisica je vsejed, pri tem pa večino hrane sestavljajo glodavci (do 90%), je pa še zajce, ptiče, mrhovino, ribe, žabe, rake, polže, žuželke in njihove ličinke ter sadje. Naravni sovražniki so volk, ris in planinski orel. V gozdu je zelo koristna, saj odstranjuje bolne in poginule živali. Odrasel lisjak tehta do 10 kg. Lisice so glavni prenašalci stekline (Lisica, 2007).

7.6.2 Stanje na območju

Stanje na območju povzemam iz Desetletnega lovskogojitvenega načrta za Idrijsko lovskoupravljaljsko območje 2001-2010 (2001). Lisica je množično prisotna na celotnem območju, na kar kaže tudi trend odstrela. Izgube lisic so predvsem zaradi povozov. Podvržene so boleznim kot je steklina in garjavost. Steklino zatirajo lovci, s peroralno vakcinacijo. Lisice in druge zveri so prenašalci raznih bolezni in trakulj, ki je del svojega življenja prežive tudi pri prežvekovalcih. Tako nastanejo posredne škode na pašni govedu.

in drobnici (kohabitacija). Cilj gospodarjenja naj bo populacija lisic zastopana v tem številu, da se bolezni ne bodo pojavljale v epidemijah ter da bo populacija usklajena z vrstami, na katere imajo lisice močnejši vpliv (mali glodalci in posledično tudi ujede itd.).

7.7 DRUGE, MANJ ŠTEVILČNE ŽIVALSKÉ VRSTE

7.7.1 Rjavi medved (*Ursus arctos*)

Spada med ranljive vrste, to pomeni, da je občutljiva na spremembe in človekove vplive. Stalno je prisoten na Idrijskem in Črnovrškem območju, kjer sta tudi dve mrhovišči (Javornik, Krekovše). Tu je število medvedov v porastu. Ta del je najzahodnejši del primerne medvedovega habitata. Na območju Kanomlje, Dol in Cerknega se pojavlja le občasno. Neželen vpliv medveda se kaže predvsem na drobnici, zlasti ovcah, ki jih medved ubije in poje drobovino (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.2 Muflon (*Ovis aries musimon*)

Muflona v loviščih Idrijsko Cerkljanske regije ni. Občasno pa zaide v lovišča lovske družine Otavnik, možno je, da zaide tudi v območje LD Jelenk, LD Idrija in LD Krekovše. Je vnesena tujerodna živalska vrsta, katere naseljevanje je bilo v začetku sedemdesetih let v Sloveniji moderno (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.3 Jazbec (*Meles meles*)

Jazbec je naša največja kuna. Jazbeci so prisotni na celotnem območju. Populacija je stabilna. Med izgubami prevladujejo povozi. Zabeležili so tudi pogine zaradi teritorialnih bojev (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.4 Kuna belica (*Martes foina*)

Populacija je v porastu (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.5 Kuna zlatica (*Martes martes*)

Populacija je v upadanju, najverjetneje zaradi pojava garjavosti (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.6 Raca mlakarica (*Anas platyrhynchos*)

Za race so ugodne bivalne in prehrabene razmere predvsem ob reki Idrijci, zato je številčnost populacije zadovoljiva in stabilna. Največ je izgub zaradi zveri in ujed. Za potrebe lova so jo v okolje lovci dodajali (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.7 Vidra (*Lutra lutra*)

Spada med prizadete vrste. Pojavlja se ob Kanomljici, ob zgornjih vodotokih Idrijce in Belce. Njena številčnost je zelo majhna (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.8 Navadni polh (*Glis glis*)

Polha lahko lovimo od 1. oktobra do 30. novembra. Lovimo ga v neomejenih količinah, a vse ulovlene živali evidentiramo. Zaradi izredne potencialne natalitete, ki se izkaže ob ustrezni ponudbi hrane, polh ni ogrožen (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.9 Divja mačka (*Felis silvestris*)

Divja mačka je redka vrsta. Številčnost je stalna (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.10 Ris (*Lynx lynx*)

Ris je v naših krajih izumrl, a so ga ponovno naselili. V zadnjih letih številčnost upada. Ni prisoten na celotnem območju regije (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.11 Gozdni jereb (*Tetrastes bonasia*), divji petelin (*Tetrao urogallus*), ruševac (*Lyrurus tetrix*), kotorna (*Alectoris graeca*) in belka (*Lagopus mutus*)

Številčnost gozdnega jereba je povsod dokaj stalna in zadovoljiva. Divji petelin je vse bolj redko prisoten, v nekaterih enotah se sploh ne pojavlja (Dole, Kanomlja). V primeru divjega petelina je zaznati negativne posledice poseganja človeka v njegov prostor, saj njegova prisotnost pada. Na območju Črnega vrha nad Cerknim je bilo nekoč veliko rastišče divjega petelina. Zaradi poseganja človeka v ta prostor, divjega petelina tu ni več. Ruševac je prisoten le na pobočju Porezna. Belka in kotorna sta zavarovani in redki vrsti. Na populacijo belk in kotorn so močno vplivale spremembe življenjskega okolja, predvsem

opuščanje paše. Prisotne so na pobočju Porezna (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.12 Ujede (*Accipitres*)

Na območju so prisotne tudi kanje (*Buteo buteo*), kragulji (*Accipiter gentilis*), sokoli in orli. Prisoten je tudi planinski orel (*Aquila chrysaetos*), ki gnezdi na Cerkljanskem, v drugih enotah se le občasno pojavlja (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.13 Fazan (*Phasianus colchicus*)

Delež naravnega fazana se povečuje, načrtujejo odvzem in dodajanje fazanov iz umetnih rej v razmerju 1 fazan na 4 fazanke (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.14 Šoja (*Garrulus glandarius*), sraka (*Pica pica*), siva vrana (*Corvus corone cornix*), črna (*Corvus corone corone*) in poljska vrana (*Corvus frugilegus*), krokar (*Corvus corax*)

Številčnost populacij šoje, srake, vran je stabilna, odvzem je v rahlem porastu. Šoja z ropanjem gnezd drugih ptic negativno vpliva na medvrstne odnose. Krokar je zelo številčna vrsta. V okolici Dol ter Cerkljanskega vrha so se krokarji prenamnožili, zato je možen tudi izredni odstrel (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

7.7.15 Siva čaplja (*Ardea cinerea*) in mala bela čaplja (*Egretta garzetta*), podlasica (*Mustela vulgaris*), dihur (*Mustela putorius*), hermelin (*Mustela erminea*), pižmovka (*Ondarta zibethica*), kljunači, netopirji, sove, golob grivar (*Columba palumbus*) in ptice pevke (*Passers*)

So stalno oziroma sezonsko prisotni (Desetletni lovskogojitveni načrt ... 2001-2010).

8 RAZPRAVA IN SKLEPI

8.1 ODNOS MED ŽIVALSKIMI VRSTAMI IN GOZDOM

Gozdovi niso le drevesni sestoji. Gozdovi so tudi druge ekosistemsko pomembne rastlinske vrste ter pomemben življenjski prostor mnogim živalim. Gozd živalim omogoča kritje, daje hrano, prostor za razmnoževanje in vzrejo mladičev. Prehranjevalna veriga pokaže pretok energije in povezanost med rastlinami in živalmi ter živalmi med seboj. Prehranjevalno verigo sestavljajo proizvajalci, potrošniki in razkrojevalci. V skupino proizvajalcev uvrščamo rastline, ki poleg hranljivih snovi iz tal ter vode izkoriščajo sončno svetlobo. Potrošniki so živali, ki te rastline pojedjo (zajec), pa tudi mesojede živali, ki plenije te prve (lisica). Male talne živali ter bakterije in glive spreminjajo rastlinske in živalske ostanke (iztrebke in trupla) v hranilne snovi, ki jih rastlina s koreninami črpa iz zemlje (Kolar, 1999). Tako je gozd skupnost živih organizmov, ki drug na drugega vplivajo in so med seboj odvisni. Na njihovo skupno okolje pa vplivajo klimatske razmere. Npr. rdeče mravlje, imajo pomembno funkcijo v borbi proti podlubnikom in so nepogrešljivi vir prehrane za razvoj kebkov gozdnih kur. Mravlje vplivajo tudi na izboljšanje gozdnih tal, razrast nekaterih jagod in tudi gob. Gozd z velikim deležem gozdnega roba je bogatejši od tistega z malo robnih površin. Predvsem pozimi in jeseni živali najdejo tu hrano in kritje. Gnezdila bo jerebica, tu bo rjavi in veliki srakoper, rumeni strnad, številni plenilci npr. lisica, kune, ježi, mravlje... V takem okolju ni možno množično razmnoževanje poljskih miši (Krže, 1997).

Medvrstni odnosi so sistemi, ki so se razvili skozi evolucijo in imajo svojo vlogo v delovanju ekosistema. Te odnose razčlenimo na šest skupin: plenilstvo, tekmovanje, zajedalstvo, sožitje, sodelovanje in priskledništvo (Tarman, 1992). Plenilstvo, odnos med plenilcem in plenom, ki imata en na drugega selektiven vpliv. Bolj spreten plenilec ulovi plen, preživi in se razmnožuje. Medtem ko manj spreten, šibek ali bolan potencialni plen kloni. Tudi lovci imajo vlogo plenilca, a v tem odnosu ni povratne vloge. Medvrstno tekmovanje poteka zaradi podobnih potreb v istem okolju. Zajedalstvo je odnos med zajedalcem in gostiteljem. Npr. podlubniki in drevo. Prvi ima v odnosu korist, drugi pa škodo. Sožitje je odnos, v katerem imajo vsi udeleženi korist. Npr. nekatere živali v

zameno za hrano, oprašujejo rastline. Sodelovanje je naključen odnos med več vrstami, od katerega imajo vse korist. Npr. šoja hitro opazi vsiljivca in s svojim klicem opozori še ostale vrste na nevarnost. Priskledništvo pa je odnos, v katerem ima ena vrsta korist, druga pa ne škode, ne koristi. Npr. prvi izkoriščajo opustele rove ali gnezda, ostanke hrane. Živalske vrste se ves čas prilagajajo razmeram v svojem okolju. Na preživetje neke vrste vplivajo količina hrane, klimatske razmere, številčno razmerje med spoloma, plenilci in zajedalci ter slučajni vzroki smrti. Nekater vrste lahko preživijo v različnih življenjskih pogojih, imejemo jih generalisti. Ti uspešno živijo v človekovi bližini. To so srnjad, jelenjad, lisica... Specialisti pa so vrste, ki so prilagojene posebnim življenjskim razmeram in ne prenesejo večjih sprememb v okolju. To so vse avtohtone gozdne in poljske kure, vidra in kljunači. Te vrste so ogrožene predvsem zaradi človekovega posega v okolje. Pogosto pa se zgodi, da se kljub ugodnim klimatskim razmeram in zadostni količini krme, številčnost določene skupine živali zmanjšuje. Lahko smo posegli v njihov bivalni prostor in s tem živalim odvzeli možnost kritja. Tu deluje Liebigov zakon minimuma, ki pravi, da rast in razvoj organizmov določa tisti dejavnik, ki je v okolju v minimalni količini (Kolar, 1999). Dejavniki v minimumu imajo najmočnejši omejevalni učinek v kritičnih obdobjih razvoja, npr. v času razmnoževanja. Ker ta zakon deluje pogosto, je dobro, da ga upoštevamo, saj je od tega odvisna možnost preživetja določene vrste.

Gozd je uravnotežen sistem, ko je številčnost živali prilagojena njegovi zmogljivosti, gozdovi pa primerni krajevnim razmeram, rastišču in potrebam živali. Premalo usklajeni odnosi med rastlinskimi in živalskimi vrstami negativno vplivajo na stabilnost gozdov, posredno na prirastek lesa ter na obstoj določenih živalskih vrst. Objedanje rastlinojedih živali (predvsem jelenjadi in srnjadi) je lahko negativen ali pozitiven vpliv. V kolikor je razmerje med rastlinskimi vrstami normalno (uravnoteženo), s pašo in objedanjem rastlinojedi pozitivno vplivajo na obnovo gozda. V nasprotnem primeru se pojavijo težave pri naravni obnovi gozda. Ko je ravnotežje uničeno, je zaradi objedanja rastlinojedov onemogočena celo umetna obnova sestojev (Perko, 1998). V najtežjem položaju so obsežni jelovo-bukovi gozdovi na visokem krasu, kjer se je jelka v zadnjih desetletjih hitro sušila, zaradi občutljivosti na onesneženje zraka (dežja). Naravno obnavljanje jelke pa je oteženo, zaradi objedanja. O resni ogroženosti gozdov zaradi neusklajenih odnosov rastlinojede

divjadi z njihovim življenjskim okoljem, ki se izvajajo preko analize objedenosti gozdnega mladja, tu ni moč govoriti.

8.2 VPLIVI ČLOVEKA NA GOZD IN ŽIVALI

Na življenjski prostor prostoživečih živali vpliva tako poseljevanje, turizem in industrija, s tem povečan promet, ter kmetijstvo in gozdarstvo. Vse to so človeške dejavnosti. Vprašanje je ali je v gozdu prostor tako za ljudi kot za živali? Včasih se nam zdi eno z drugim izključujoče. In vendar je prostor za vse. Motnje, ki jih človek vnaša v življenjski prostor prostoživečih živali, moramo načrtovati in popravljati tako, da bi bili naravni procesi čim bolj ohranjeni. S tem mislim na živalim prijazno ravnanje.

Turizem je na splošno zaželeno dejavnost in se vse bolj širi v življenjskem prostoru prostoživečih živali. In vendar ne predstavlja le vira dohodka, temveč tudi breme za naravno okolje. Dobro bi bilo, ko bi iskali rešitev v smeri prilagoditve turističnih zmogljivosti do te mere, ko še ne ogroža naravnega ravnotežja. Toda kdo in na kakšen način bo določal primerna merila? Kako izpeljati turistične aktivnosti na tak način, da čim manj bremenimo naravo in bitja v njej, hkrati pa imamo dobiček?

Lovstvo in gozdarstvo sta pomembni dejavnosti, saj prevzemata nalogo ohranjanja biotske raznovrstnosti oz. biodiverzitete. V ekosistemu, ki je biotsko raznovrsten, je večja izbira hrane za živali in s tem stabilnejši ekosistem (Tarman, 1992). Pri načrtovanju posegov v naravo pomen biotske raznovrstnosti pogosto spregledamo. To vodi v siromašenje ekosistemov, katerim raba pesticidov in gnojil še dodatno ruši ravnotežje. Slabša se kvaliteta prsti, večja je erozija, onesnažena je podtalnica (Kolar, 1999). Biodiverzitetu uničujemo z gojenjem ene same kmetijske kulture na velikih površinah, z uporabo pesticidov, z intenzivnim gnojenjem, z opuščanjem visokodebelnih sadovnjakov (sadna drevesa starih sort), z izsuševanjem mokrih travnikov in močvirij, z reguliranjem rečnih strug, z gradnjami gozdnih cest, z neprilagojeno košnjo travnikov,... Vse to je usodno za gozdne kure, zajca, jerebico, srnjad in gamsa, saj za preživetje potrebujejo raznovrstno hrano. Ruševka brez bogate raznovrstne hrane ne nosi jajc. Zajec se hrani na ekstenzivno

odbelanih zemljiščih (s pleveli). Medtem, ko se lisica hrani z raznovrstno ali enovrstno hrano. Povečano število kormoranov in sivih čapelj na območju je posledica umetnih zajezev rek in novo nastalih ribnikov, v katere ribiči vlagajo ribe. Ker se je povečalo število rib, so se pojavili kormorani in sive čaple tudi na območjih, kjer po naravnih zakonitostih ne bi mogle živeti.

Naloga lovcev kot poznavalcev živali in njenega okolja je tudi posredovanje svojega znanja. Z izobraževanjem ter finančno stimulacijo bi lahko dosegli, da bi se izboljšalo ravnanje v skrbi za okolje.

Okolju oziroma živalim moteči športi so predvsem smučanje, še posebno turna smuka, vožnja z motornimi sanmi, gorsko kolesarstvo, vožnja z motornimi kolesi, klasično in prosto plezanje, jadralno letenje, letenje s toplozračnimi baloni in zmaji. S svojo prisotnostjo (hrupom) predstavljajo obremenilni šok za sredogorsko tišino. Poleg tega tudi gradnja gozdnih cest in promet po njih vznemirja živali tudi v času parjenja in poganja mladičev. Stres zmanjša odpornost, povzroča motnje pri razmnoževanju, je vzrok za splavitev zarodka, zapustitev mladičev, opustitev gnezd, i.t.n. Vznemirjanje živali povzroči, da spremenijo ritem prehranjevanja in območje aktivnosti. Tako nastanejo neugodne razmere, ki vplivajo na kondicijo živali, hkrati pa se spremeni njihovo vedenje (Krže, 1999). Tako vznemirjanje spodbudi izginjanje vrst na nekem območju. To gre vsekakor jemati resno. Ruševca ob nizkih temperaturah energijsko varčuje tako, da zapusti svoj rov globoko pod snegom le v najtoplejših urah dneva. Planinci ali smučarji ga prepodijo in s tem ogrozijo njegovo preživetje (Krže, 1997). Zaradi vznemirjanja povzročajo živali tudi večjo škodo. Vznemirjenje jelenjadi tako povzroči tri krat večje lupljenje lubja (Von Raesfeld in Reulecke, 1991). Ob vznemirjanju, ki povzroči naglo premikanje po snegu, se gamsova zaloga tolšče zmanjša, s tem pa se poslabša telesna kondicija vse do meje preživetja. Tako se poveča dovzetnost za bolezni in oslabi sposobnost razmnoževanja. Posledice vznemirjenja omilijo mirne cone, kjer ne potekajo rekreacijske aktivnosti in lov. Tudi za ostale vrste prostoživečih živali je zimska zaloga tolšče zelo pomembna. Živali porabijo z gibanjem po snegu zelo veliko energije, še zlasti, če je snežna odeja debela. V takih primerih je vznemirjanje nezaželeno.

Poseljevanje ljudi oži življenjski prostor živalim, ga onesnažuje (z odpadki, s svetlobo, s hrupom...), s prometnicami ločujejo populacije, s povečanim prometom vznemirjamo živali in onesnažujemo prostor. Nove tehnologije v kmetijstvu, uporaba težke mehanizacije, intenzivna obdelava, neuskladen letni ritem opravljanja del v okolju živali, uporaba kemičnih sredstev, divja odlagališča odpadkov in pogosta človeška prisotnost pripomorejo k temu, da izginjajo živalske vrste. Kot ugotavlja avtor knjige Ekologija živali in varstvo okolja divjadi (Kolar, 1999), je najbolj dovzetna mala poljska divjad, hkrati z njimi izginjajo tudi ptice pevke in druge živalske vrste, ki se jim ne uspe dovolj hitro prilagoditi spremenjenim razmeram v življenjskem okolju.

Pesticide oziroma sredstva za zaščito rastlin delimo na insekticide, ti zatirajo žuželke, herbicide, ki zatirajo plevel, fungicide, za zatiranje glivičnih obolenj, ter sredstva za zatiranje polžev, pršic in druge. Poleg neposredne zastrupitve živali s pesticidi, imajo ti še zapoznele učinke. Možni so vplivi na dedni material, razvoj zarodka, motnje v delovnjem spolnih hormonov in povečana rakotvornost. Herbicidi imajo podoben vpliv, pojavijo se še spremembe in poškodbe na notranjih organih. Zlasti vplivajo na zarod male divjadi. Zaradi uničenja številnih rastlinskih vrst, ki ga povzročimo z uporabo herbicidov, pa je tudi manjša izbira hrane za živali. Več kot 90 odstotkov fungicidov je rakotvornih. Preprečena je naravna kontrola škodljivih vrst, s tem so povzročene spremembe v zgradbi življenjske združbe. Mnogi škodljivi organizmi so postali odporni na strupe (Kolar, 1999).

Smrad razlite gnojevke odžene živali, posledica so zapuščena gnezda in mladiči, izguba dela življenjskega prostora, zmanjša se količina in kakovost krme (Kolar, 1999). Uporaba gnojevke in mineralnih gnojil ne zagotavlja obnove humusne plasti zemlje, zmanjša se število živali v tleh, žuželk, žab, kuščarjev, ptic, glodalcev, ježev in drugih sesalcev. Poleg tega se poveča nevarnost ispiranja hranil (nitrata in fosfata) v vodotoke ter podtalnico in s tem povezane zastrupitve živali in spreminjanje vodnih ekosistemov.

Agrarni posegi v okolje kot so npr. združevanje zemljišč v velike obdelovalne površine, namakanje ali izsuševanje polj, ureditev dovoznih poti in drugo se grobo posegli in spremenili življenjski prostor živali. Izginejo gozdiči, gaji, žive meje, drevesi osamelci.

Tako se poveča možnost poplav, nivo podtalnice se zniža, prihaja do zasoljevanja tal, vetrne erozije, živali izgubijo kritje in pribežališča (Kolar, 1999).

Na območju še ni zaznati večjih neposrednih vplivov kmetijstva na okolje, razen občasnega povečanja nitratov ter patogenih organizmov v vodnih virih, zaradi neprimerne gnojenja ter skladiščenja iztrebkov domačih živali. Vidre so kazalke primerne ravnanja z vodnimi viri. Glede na to, da so vidre še vedno prisotne, menimo da je okolje še vedno čisto, čeprav niso prisotne v vodah celotnega območja.

Direkten vpliv košnje na živali se kaže v izgubah mladih živali, predvsem pri zgodnji košnji. Mladiči srne in zajca še nimajo razvitega refleksa za beg, pač pa refleks pritajitve, kar jim onemogoči rešitev oziroma umik pred kosilnicami. Ogrožene so tudi talne gnezdilke. Ko se po košnji ali žetvi ponudba krme naglo zmanjša, lahko to oteži nalaganje tolšče v jeseni. To je pomembno za zimsko preživetje in razmnoževanje (Holst Christensen in Kolar, 2001).

Vpliv gozdnih cest na spremembo mikroklima tudi ni zanemarljiv. Ko posekamo pas dreves in skozi gozd ustvarimo neke vrste kanal, se spremeni svetlobna obremenitev, poveča se dostopnost vetra, kar pospeši izsuševanje gozdnih tal. Če postane klima suha in topla, se zelo razmnožijo nekatere vrste žuželk med njimi tudi podlubniki. Tako izpostavimo manj odporna drevesa (Tarman, 1992). Lahko se podre tudi ravnovesje med plenom in plenilci, gostitelji in zajedalci ter med živalmi v sožitju. Gozdna pot za številne živalske vrste pomeni neprehodno oviro (npr. gozdne miši). Tudi s spremembo sestave gozda vplivamo na spremembo mikroklima.

8.3 UKREPI ZA IZBOLJŠANJE ŽIVLJENJSKIH POGOJEV ŽIVALI

Leta 2001 je bil sprejet Slovenski kmetijsko okoljski program. Usmerjen je k ohranjanju narave, skrbi za dobro počutje živali in upošteva več vlog kmetijstva. Politika izvajanja teh ukrepov je nadomeščanje stroškov, ki jih imajo kmetje z zagotavljanjem javne funkcije. Zaradi naravne ohranjenosti okolja, relativno velikega deleža zavarovanih območij in

naklonjenosti kmetov na Idrijsko Cerkljanskem območju programu SKOP, je prihodnost kmetijstva na obravnavanem območju v okolju prijaznem načinu kmetovanja. Število kmetij, vključenih v ukrep ekološko kmetovanje se je v zadnjih dveh let povečalo za 53 %. V letu 2004 je v ekološko kmetovanje vključenih 137 kmetij (Razvojni program podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004). Ukrepi tega programa so namenjeni zmanjšanju negativnih vplivov kmetijstva na okolje, ohranjanju kmetijske krajine in biotske pestrosti, odpravljanju zaraščanja ter varovanju okolja in zavarovanih območij (cit. po Kolar, 1999). Za posamezne ukrepe iz programa se uveljavljajo subvencije. To spodbuja ljudi k bolj sonaravnemu ravnanju in s tem prijaznemu kmetovanju. Ti ukrepi so prijazni tudi prostoživečim živalim. K njim uvrščamo ekološko kmetovanje in integrirano pridelavo, saj je uporaba mineralnih gnojil in pesticidov prepovedana oziroma omejena. Pri sonaravnem kmetovanju izkoriščamo vlogo nekaterih živalskih vrst pri izboljšavi tal (deževniki), biološki kontroli »škodljivih organizmov« (plenilske žuželke), pri kontroli plevelov (jerebice). Številne živalske in rastlinske vrste so bistvene za ohranjanje ravnovesja v naravi. Ohranjanje življenjskega prostora je pogoj za ohranitev biotske raznovrstnosti. Med ukrepi so še ohranjanje in primerna oskrba travniških sadovnjakov, ohranjanje kolobarja, ukrepi proti zaraščanju, košnja strmih in grbinastih travnikov, ozelenitev njivskih površin.... Z ukrepom za ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja ohranjamo habitate in biotsko raznovrstnost. Z ukrepom za ohranjanje ogroženih ptic ohranjamo oz. povečujemo ekstenzivno travinje, ohranjamo obmejke ali žive mejice, kar omogoča uspešno gnezditev travniških ptic.

8.4 NEKAJ NASVETOV ZA ŽIVALIM PRIJAZNEJŠE KMETOVANJE

Na kmetovanje pogledjmo celostno, kot na sodelovanje z naravo kot celoto z vsem živim in ne le zgolj kot ozko specializirano pridobivanje dobrin. Holst Christensen in Kolar (2001) v svojem delu *Živalim prijazno kmetovanje*, obrazložita, kako malo je potrebno, da naredimo veliko za živali in posledično tudi sebi. Razložita tudi kako omogočiti, da procesi, povezave in odnosi med različnimi rastlinskimi in živalskimi vrstami potekajo čim bolj nemoteno. Povzela bom nekaj njunih nasvetov.

Na travnikih je dobro pustiti robovne in vogalne površine negnojene, na teh delih opustiti prvo košnjo. Dobro jih je kositi le vsako drugo leto. Da se tu razmnožijo žuželke. Med njimi tudi tiste vrste, ki nam pomagajo kontrolirati vrste, ki povzročajo škodo na poljščinah. Samica poljskega zajca bo tu poleгла mladiče. Tu bodo gnezdile talne gnezdilke. Nikor ni dobro požigati suhe trave in grmovnih robov gozda. Dobro je ohranjati močvirja in močvirne travnike, saj s tem preprečujemo prehitro odtekanje vode ob obilici padavin in s tem poplave. S tem tudi skrbimo za raznovrstnost živalstva in rastlinstva. Najbolje je nadaljevati s tradicionalnim načinom izkoriščanja travnih površin.

Zelo pomembno vlogo ima gozdni rob. Njegova funkcija je povezovanje dveh ekosistemov, gozd in travnik oziroma polje. Poleg tega, da zagotavlja živalim hrano, kritje, varuje jih pred vetrom, prispeva tudi k raznovrstnosti živalskih vrst. Vloga gozdnega roba je pomembna tudi zato, ker med drugim zagotavlja ustrezne razmere v notranjosti gozda, saj se zmanjšuje škoda po rastlinojedi divjadi v gozdu. Najbolj primeren gozdni rob je širok od 30 do 50 m, kar najdemo precej redko. Prvi del roba sestavljajo trave in zelišča. Ta pas kosimo na dve do tri leta in nikoli pred avgustom, boljše je, če kosimo še kasneje. Vsakoletna košnja škoduje rastlinski raznovrstnosti. Najbolje je, da ga kosimo po delih, vsako leto drugega. Za tem delom naj bo gozdni rob urejen stopničasto. Ta pas predstavljajo grmovja, ki imajo rada svetlobo (črn trn, šipek) in manjša drevesa (trdoleska, lesnika - divja jablana, jerebika), za njimi višja drevesa (divja hruška, divja češnja, bela vrba, trepetlika) in grmovne vrste, ki uspevajo v senci (krhlika, puhastolistno kosteničevje). Tu ne vzgajamo hlodovine, temveč sadimo grmovnice, drevesa pa v primernih razdaljah. Neprimerna drevesa so jelka, smreka, bukev in hrast. Ne podiramo in ne odstranjujemo starih in odmrlih dreves, saj predstavljajo vir hrane za žolne, detle, dupla pa dom za ptice duplarje, kune, veverice in druge. Grmovno plast moramo negovati. Obročkanje mladih dreves povzroči počasno odmiranje, kar je bolj ekološko kot sečnja. Gozdni robovi so pomembni s stališča varstva narave, a jih pogosto, žal, ogrožajo divja odlagališča odpadkov.

Potrebna bi bila tudi časovna korekcija kmetijskih opravil. Predvsem kasnejša košnja, saj je zgodnja košnja en izmed glavnih razlogov za izginjanje travnih gnezdilk in mnogih rastlinskih vrst. Na površinah, kjer bomo zgodaj kosili, moramo prej pregledati površine,

živali pa z njih pregnati. Še bolje je, da označimo gnezda in jih obkosimo, s površino pet krat pet metrov. Na tržišču obstajajo tudi razna strašila in pripravki za odganjanje živali. Dobra rešitev je tudi pogosto obiskovanje mest, kjer bi lahko ptice gnezdile in srne ali zajkle polegale. Aprila in maja samice izbirajo primeren kraj za gnezdenje. Najpomembnejši dejavnik pri izbiri je ravno mir, zato jim s pogostim vznemirjanjem preprečimo izbiro določenega mesta. Sicer pa je naravi najbolj prijazna paša. Potrebna bi bila tudi časovna prilagoditev sečnje jelke in mehkih listavcev v območjih zimovališč jelenjadi, spravilo lesa na živalim prijaznejši način. Sečnjo bi izvajali pred zimo, spravilo lesa oziroma pripravo drv pa bi izvedli šele pozno spomladi. Potrebno bi bilo previdno in natančno gospodarjenje z gozdom, puščanje dela obdelovalnih površin v prahi... Izogibamo se golim preoranim površinam, gospodarimo s praho tako, da bo zagotavljala življenjski prostor za prostoživeče živali. Pomembno je tudi ohranjanje gorskih pašnikov, kraških gmajn in kali. Predvsem vzdrževanje raznolike kmetijske krajine, tako da sadimo različne kulture in imamo različne vrste živali. Z drevja in hiš ne odstranjujemo bršljana. Ukrepi, ki jih izvajamo v gozdu, da bi izboljšali razmere za prostoživeče živali, so poleg splošnih načel tudi: ohranjanje starega drevja, stoječega in ležečega mrtvega drevja ter osamelih dreves, ohranjanje pionirskih listavcev, ohranjanje in pospeševanje plodnostnih vrst, ohranjanje rastišč, brlogov, mirnih con, gozdnih jas, grmišč, oblikovanje in varovanje gozdnega roba. Pazimo na varovanje vodnih in obvodnih življenjskih prostorov, na tak način, da jih ne zastrupljamo s pesticidi, umetnimi gnojili ter gnojevko. Embalažo in ostanke sredstev za varstvo rastlin vrnemo v trgovino, nikakor ne zažigamo. Potoki, nabrežja rek in gozdni rob naj ostanejo čista, poskrbimo da se odpadki odlagajo na za to določena mesta.

9 RAZMISLEK

Ukrepi morajo biti načrtovani in usmerjani s pomočjo strokovnjakov iz različnih področij delovanja (kmetijskih, gozdarskih, lovskih, strokovnjakov za varstvo narave, biologov) ter morajo trajati daljše obdobje. Ugotovili smo, da ni bistven podatek o številčnosti prostoživečih živali, kot se je predvidevalo v preteklosti, temveč relativen odnos med živalmi in njenim življenjskim okoljem, torej uravnovešenost odnosov med živalmi, gozdom in človekom. Najbrž je misel o pravem ravnovesju med naravo in ljudmi oziroma o sodelovanju, ki koristi vsem sodelujočim, utopična in neuresničljiva. Največ kar lahko naredimo je, da izberemo tisto rešitev, s katero dosežemo največ ob doseganju najmanjše škode.

Vsaka izmed razvojnih faz gozda predstavlja življenjsko okolje posameznih živalskih vrst. Od deležev razvojnih faz gozda so odvisni pogoji za različne živali. Adamič (1989a) predlaga, da že pri načrtovanju rabe gozdnega prostora vnaprej določamo približne deleže razvojnih faz gozda ter tako predvidimo tudi dolgoročne življenjske možnosti živalskih vrst v gozdu in temu prilagodimo dejavnosti.

Zelo slabo raziskana je tudi medsebojna povezanost posameznih živalskih vrst, kot na primer vsem poznana povezava med mačko in mišjo oziroma listnimi ušmi ter pikapolonicami. Vemo tudi, da sinice uničijo veliko gosenic, črvov, muh, uši... Ali pa koristnost krastač v vrtu. Teh povezav je neskončno mnogo in vse to znanje bi lahko uporabili za preprečevanje škod in tako nadomestili umetne (strupene) pripravke. Zato je pomembno, da se stroke med seboj povezujejo veliko bolj, kot do sedaj. Da se strokovno dopolnjujejo in svoje znanje prenašajo na kmete in državnike, ter jih spodbujajo k izvrševanju primernih ukrepov. Kmete in državnike omenjam v tem primeru zato, ker so najaktivneje vključeni v proces (ne)ohranjanja okolja. Dokler vsaka stroka ceni in upošteva le svoja dognanja in brezkompromisno uveljavlja svojo voljo, do dolgoročno najboljših rešitev ni mogoče priti.

Iz preteklosti smo se naučili, da če v naravi naredimo veliko napako, jo ne moremo popraviti. Tako so postale velike površine nerodovitne, saj smo jih uničili z neprimernim

ravnanjem, z željo po večjih hektarskih donosih. Kot razlaga Kolar (1999), je z uničenjem živih mej za povečanje monokulturnih nasadov, veterna erozija uničila zgornjo, najrodovitnejšo in najbolj aktivno plast prsti.

Poskusimo predvideti posledice in ravnati celostno v skladu z vsemi ugotovitvami še preden bo prepozno. Za realizacijo najprimernejše rešitve bodo potrebne korenite spremembe v kmetijstvu, politiki, predvsem pa v miselnosti vsakega posameznika, saj le tako lahko dosežemo zelene dolgoročne ekološke spremembe. Kaj takega bomo dosegli le z intenzivnim izobraževanjem širše javnosti.

10 POVZETEK

Na Idrijsko Cerkljanskem območju smo raziskovali, kakšen je odnos med prostoživečimi živalmi, gozdom in ljudmi. Krajina je zelo gozdnata. Na planotah, ki ležijo večinoma med 650 in 850 metri nadmorske višine, je več kmetijskih površin, gozd je ostal le na svetu z velikim deležem skal. To je svet grap, v katerem so klimatske razmere od najnižje točke do najvišje zelo različne. Prepletajo se mediteranski in celinski vpilvi, zato pogosto prihaja do nenadnih vremenskih preobratov. Značilnost območja je tudi razvodnica. Idrijsko Cerkljansko območje zaznamuje raztresena poseljenost s hribovskimi kmetijami in manjšimi naselji. Večji naselji sta mesti Cerkno in Idrija. Zelo malo je čistih kmetij, delovno aktivno prebivalstvo je večinoma zaposleno v večjih krajih na območju. Število kmečkega prebivalstva se manjša, saj so razmere za kmetijstvo omejene. Krajina se vedno bolj zarašča, spreminja se pogostost in številčnost živalskih vrst, hkrati pa tudi odnos ljudi do narave. Ljudje na Idrijsko Cerkljanskem območju so uredili učne poti, mirne cone za prostoživeče živali, na delu tega območja je bil razglašen Krajinski park Zgornja Idrijca, razprostira se tudi Območje Natura 2000, tu sta tudi dve smučišči, kopališča, muzeji ter veliko naravnih in zgodovinskih znamenitosti. Ljudje gospodarijo z gozdovi na Idrijsko Cerkljanskem območju že skoraj petsto let. Pri tem so si pomagali z različnimi napravami, zdaj poteka spravilo lesa s traktorji po gozdnih cestah. Najštevilnejše vrste dreves so bukev, smreka, gorski javor, pa tudi veliki jesen. Lovci se združujejo v šestih lovskih družinah. Velika zaraščenost lovcev povzroča preglavice pri gospodarjenju z divjadjo. Poleg lova na divjad je njihova funkcija tudi vzdrževanje pašnikov za malo divjad, postavljanje in vzdrževanje gnezdnice, sajenje in vzdrževanje sadnega in plodnega drevja ter grmovja, zimsko krmljenje, spremljanje številčnosti nekaterih redkih živali in še. Škod na kmetijskih površinah ni veliko. Opisali smo splošne značilnosti posameznih vrst ter njihovo stanje na Idrijsko Cerkljanskem območju. Tako smo ugotovili, da je srnjad zelo številčna in prisotna na celotnem območju, a je njena številčna zastopanost krajevno zelo različna, odvisna od prehranske ponudbe. Zato so lovci razdelili območje na pet različnih habitatov. Ugotovili smo tudi, da se številčnost jelenjadi povečuje na račun zaraščanja krajine. Tudi jelenjad je v regiji neenakomerno porazdeljena. V velikem številu je zastopan tudi gams, saj živi na človeku težko dostopnih območjih. Gamsjih garij in slepote v populaciji gamsov na Idrijsko Cerkljanskem še ni bilo. Divji prašič se pojavlja predvsem v poletnih mesecih. Poljski zajec je prisoten na celotnem območju. Včasih je bilo številčno

stanje populacije precej večje. Ker je poljski zajec bioindikatorska vrsta, je iz tega podatka razvidno, da so se razmere zelo spremenile. Lisica je zelo prilagodljiva, zato jih je veliko in so prenašalke bolezni. Pojavlja se tudi medved. Divji petelin, ruševac, belka in kotorna so zelo redki. Vran in krokarjev je vedno več. Odnos med živalmi, gozdom in ljudmi je živ in dinamičen. Premalo usklajeni odnosi med rastlinskimi in živalskimi vrstami negativno vplivajo na stabilnost gozdov, posredno na prirastek lesa ter na obstoj določenih živalskih vrst. O ogroženosti gozdov zaradi neusklajenih odnosov tu ni moč govoriti. Na gozd in prostoživeče živali močno vplivajo človeške dejavnosti. Motnje, ki jih človek vnaša v življenjski prostor prostoživečih živali, moramo načrtovati in odpravljati tako, da bi bili naravni procesi čim bolj ohranjeni. Pri tem opozarjamo na negativne vplive človeških dejavnosti ter izdelujemo predloge možne spremembe. V teh predlogih vključujemo tudi Slovenski kmetijsko okoljski program ter ukrepi tega programa. Na kmetovanje moramo gledati celostno, tj. kot na sodelovanje med naravo in vsem živim. V nalogi predstavljamo tudi nekaj nasvetov za živalim prijaznejše kmetovanje. Predvsem pa mislimo, da bi bilo dobro razviti spoštovanje med ljudmi in spoštovanje ljudi do okolja.

11 VIRI

Adamič M. 1989a. Dinamika populacij parkljaste divjadi v Sloveniji. V: Gospodarjenje z gozdom ob upoštevanju potreb rastlinojede divjadi. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta: 7-28

Adamič M. 1989b. Pomen poznavanja prehranskih značilnosti parkljaste divjadi. V: Gospodarjenje z gozdom ob upoštevanju potreb rastlinojede divjadi. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta: 29-70

Bizjak J. 1998. Varstvo gamsa v Triglavskem narodnem parku. V: Gams (*Rupicapra rupicapra*, l.1758) – varstvo in upravljanje na zavarovanih območjih Alp in v Sloveniji. Zbornik referatov s posveta, ki ga je organiziral Triglavski narodni park, Bled, 22.-23. okt. 1998. Hrovat S., Marenče M., Šoler M., Bizjak J. (ur.). Bled, Triglavski narodni park: 5–6

Branko, Vrbina.

<http://www.brezice.com/copper/displayimage.php?album=random&cat=1&pos=-28>
(18.mar. 2008)

Desetletni lovskogojitveni načrt za Idrijsko lovsko gojitveno območje 2001-2010. Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Tolmin (interno gradivo)

Divji petelin.

<http://www.petelin.info/SLIKE-divjipetelin.si/lisica.JPG> (18. mar. 2008)

Divji prašič. Lovska zveza Slovenije.

<http://www.lovstvo.net/default.aspx?MenuID=26> (2007)

Galjot B. 1998. Gams v Sloveniji. V: Gams (*Rupicapra rupicapra*, 1.1758) – varstvo in upravljanje na zavarovanih območjih Alp in v Sloveniji, zbornik referatov s posveta, ki ga je organiziral Triglavski narodni park, Bled, 22.-23. okt. 1998. Hrovat S., Marenče M., Šoler M., Bizjak J. (ur.). Bled, Triglavski narodni park: 25–30

Gams. Lovska zveza Slovenije.

<http://www.lovstvo.net/default.aspx?MenuID=27> (2007)

Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Cerčno, 1999-2008. Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Tolmin (interno gradivo)

Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Črni vrh, 2000-2009. Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Tolmin (interno gradivo)

Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Dole nad Idrijo, 2002-2011. Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Tolmin (interno gradivo)

Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Idrija I, 2005-2014. Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Tolmin (interno gradivo)

Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Idrija II, 1998-2007. Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Tolmin (interno gradivo)

Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Kanomlja, 2003-2012. Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Tolmin (interno gradivo)

Holst Christensen T., Kolar B. 2001. Prostoživečim živalim prijazno kmetovanje. Poročilo projekta Danske lovske zveze in Lovske zveze Slovenije. Ljubljana, Lovska zveza Slovenije: 62 str.

Kolar B. 1999. Ekologija živali in varstvo okolja divjadi. Ljubljana, Lovska zveza Slovenije: 225 str.

Krže B. 1997. Lovec kot kmet in gozdar. Ljubljana, Lovska zveze Slovenije: 216 str.

Krže B. 2000. Srnjad. Ljubljana, Lovska zveze Slovenije: 271 str.

Letni lovsko upravljavski načrt Zahodno visoko kraškega lovsko upravljavskega območja za leto 2006. Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Tolmin (interno gradivo)

Lisica. Lovska zveza Slovenije. <http://www.lovstvo.net/default.aspx?MenuID=31> (2007)

Lovački savez Srbije. www.ecolss.com/IMAGES/srna.jpg (18. mar. 2008a)

Lovački savez Srbije. www.ecolss.com (18. mar. 2008b)

Lovska družina Radeče. www.lovskadruzinaradece.si/.../image428.jpg (18. mar. 2008)

Odlok o razglasitvi Krajinskega parka Zgornja Idrijca. Ur. l. RS št. 11-465/93

Osnovna šola Tržič. Srna. www.2.arnes.si/~oskrzv2/Slike/Zivali/srna.jpgS (18. mar. 2008)

Peracino V. 1998. Upravljanje populacij gamsa in kozoroga v alpskih narodnih parkih, stanje v zadnjih 15 letih in poročilo o posledicah prepovedi lova v narodnem parku Gran Paradiso. V: Gams (Rupicapra rupicapra, l.1758) – varstvo in upravljanje na zavarovanih območjih Alp in v Sloveniji, zbornik referatov s posveta, ki ga je organiziral Triglavski narodni park, Bled, 22.-23. okt. 1998. Hrovat S., Marenče M., Šoler M., Bizjak J. (ur.). Bled, Triglavski narodni park: 59-61

Perko F. 1998. Mesto in vloga rastlinojede divjadi v gozdu. V: Gospodarjenje z gozdom ob upoštevanju potreb rastlinojede divjadi. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta: 71-90

Poljski zajec. Lovska zveza Slovenije. <http://www.lovstvo.net/default.aspx?MenuID=38> (2007)

Popis 2002. Urad za statistiko RS.

<http://www.stat.si/Popis2002/gradivo/informacija-96.pdf> (december 2006, januar 2007)

Popis kmetijskih gospodarstev 2000. SURS, 2002. http://www.stat.si/pub_rr777-02.asp
(2007)

Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih. Ur.l.RS št. 5-242/98

Razvojni program podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske. Posoški razvojni center Kobarid v sodelovanju z Idrijsko – Cerkljansko razvojno agencijo d.o.o. Idrija, KGZS – Zavod Nova Gorica in Kmetijsko svetovalnimi službami Tolmin, Idrija, Nova Gorica ter Društvom Planota Lokve. Tolmin, november 2004. (interno gradivo)

Sodja.

http://narava.sodja.net/albums/userpics/10005/thumb_Divji_prasic_0_Sus_scofa.JPG
(18. mar. 2008)

Tarman K. 1992. Osnove ekologije in ekologija živali. Kordiš T. (ur.). Ljubljana, Državna založba Slovenije: 547 str.

Von Raesfeld F., Reulecke K. 1991. Jelenjad II. Biologija in gojitev. Ljubljana, Lovska zveza Slovenije: 223 str.

Zakon o zaščiti živali. Ur.l. RS št. 98-4617/99

ZAHVALA

Zahvaljujem se staršem za njuno podporo, spodbujanje in potrpežljivost.

Zahvaljujem se mentorju izr. prof. v pok. Mihi Adamiču za usmerjanje.

Gozdarjem Zavoda za gozdove območnih enot Cerklje, Idrija in Tolmin za posredovanje gradiva, za čas, ki so mi ga namenili in za znanje katerega so delili z mano.

Za pomoč in nasvete se zahvaljujem tudi Ani Čertanec, Danilu Bevku in Jerneju Zajcu.

Doc. dr. Andreju Lavrenčiču se zahvaljujem za strokovnost, prijaznost in dobre nasvete.

Za pomoč pri urejanju naloge se zahvaljujem dr. Nataši Siard, gospe Karmeli Malinger in prof. dr. Silvestru Žguru.